

FHS Krigsskolen

Bacheloroppgave

Utvikling mot økt alliert militær tilstedeværelse i Norge

Hvordan bidrar det russiske trusselbildet til å forklare norske myndigheters dreining mot mer amerikansk forsvarssamarbeid i nordområdene i perioden 2014-2021?

av

Jørgen Bjørvik Paulsen og Henrik Kolstad

Levert som en del av kravet til graden:

BACHELOR I MILITÆRE STUDIER MED FORDYPNING I LEDELSE OG LANDMAKT

Antall ord: 14764

Innlevert: 31. mars 2023

Godkjent for offentlig publisering

Publiseringsavtale

En avtale om elektronisk publisering av bachelor/prosjektoppgave

Kadetten(ene) har opphavsrett til oppgaven, inkludert rettighetene til å publisere den.

Alle oppgaver som oppfyller kravene til publisering vil bli registrert og publisert i Bibsys Brage når kadetten(ene) har godkjent publisering.

Opgaver som er graderte eller begrenset av en inngått avtale vil ikke bli publisert.

Jeg (Vi) gir herved FHS Krigsskolen rett til å gjøre denne oppgaven tilgjengelig elektronisk, gratis og uten kostnader	☒ Ja	☐ Nei
Finnes det en avtale om forsinket eller kun intern publisering? (Utfyllende opplysninger må fylles ut)	☐ Ja	☒ Nei
Hvis ja: kan oppgaven publiseres elektronisk når embargoperioden utløper?	☐ Ja	☐ Nei

Plagiaterklæring

Vi erklærer herved at oppgaven er vårt eget arbeid og med bruk av riktig kildehenvisning.

Vi har ikke nyttet annen hjelp enn det som er beskrevet i oppgaven.

Vi er klar over at brudd på dette vil føre til avvisning av oppgaven.

Dato: 31 – 03 - 2023

Kadett Henrik Kolstad

Kadett Jørgen B. Paulsen

Forord

Denne oppgaven ble skrevet som del av utdanningsløpet Ledelse og Landmakt ved Krigsskolen.

I lys av Russlands invasjon av Ukraina i februar 2022 og økte spenninger mellom USA og Russland har temaet omkring norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk fått økt aktualitet i et stadig skiftende geostrategisk og sikkerhetspolitisk verdensbilde. Spørsmål som omhandler Norges plass i verden og hvordan internasjonale prosesser har innvirkning på norske myndigheters utenriks- og forsvarspolitiske valg, opptar mang en krigsskolekadett. Å forstå verden vi lever i, utviklingstrekk og vår egen plass i det store bildet kan gjøre en kommende offiser bedre i stand til å løse det oppdraget vedkommende er satt til å gjennomføre.

Oppgaven har vært interessant og givende, og vi håper den kan bidra til en større empirisk nyanserikdom i forståelsen av Norges plass i verden blant kadetter og unge offiserer.

Som soldat preges hverdagen av å tilhøre en enhet og arbeide med andre mennesker, mens studiehverdagen og bachelorskriving handler om selvstendige prestasjoner. Likevel har ikke skrivingen foregått individuelt, og vi vil derfor rette en takk til vår veileder Tormod Heier som har vært støttende, tilgjengelig, og smittet oss med sitt store engasjement for temaet.

Oslo, Krigsskolen

31. mars .2023

Sammendrag

Denne studien undersøker hvordan det norske trusselbildet av Russland påvirker forsvarssamarbeidet mellom Norge og USA i perioden 2014 - 2021. For å analysere årsakssammenhengen mellom en økende russisk trussel og et forsterket norsk-amerikansk forsvarssamarbeid, anvendes Stephen M. Walt sin teori i *The Origins of Alliances* som forklarer alliansedannelser i internasjonal politikk.

Russlands anneksjon av Krimhalvøya i 2014 og den økende stormaktsrivaliseringen mellom USA og Russland forsterket fokuset på nordområdene. Vestens fordømming og sanksjonering av Russland etter folkerettsbruddet og den norske tankegangen om å opprettholde et godt naboskap med Russland sto i konflikt med hverandre. Norges geografiske beliggenhet som russisk randstat i øst og alliert frontlinjestat i vest ble igjen en sentral faktor i praktiseringen av norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk.

Norge har opplevd et forsterket russisk trusselbilde som følge av den militære utviklingen og moderniseringen i nordområdene. Russland har videreutviklet sine militære kapabiliteter og gjennomført militær aktivitet oftere og nærmere Norge, med simulerte operasjoner for å ta ut kritisk norsk infrastruktur og testing av missiler utenfor kysten til Norge.

Norge har etter 2014 økt alliert trening og øving på norsk territorium gjennom blant annet NATO-øvelsene *Cold Response*, *Trident Juncture* og *Joint Viking*. Norske myndigheter har forsterket det bilaterale forsvarssamarbeid med USA, ved å legge til rette for rotasjonsbaserte amerikanske marineinfanterister i Norge, allierte øvelser og bilaterale forsvarsavtaler som *Supplementary Defence Cooperation Agreement (SDCA)*.

Den russiske anneksjonen av Krimhalvøya og en økt asymmetri mellom Norges og Russlands militære styrker har gjort at norske myndigheter knytter seg nærmere sin primære sikkerhetsgarantist USA. Norge har ikke en selvstendig evne til å balansere den russiske trusselen, og i henhold til oppgavens teoretiske forklaringsmodell, forsterker da norske myndigheter balanseringen gjennom økt forsvarssamarbeid med USA. Det russiske trusselbildet kan derfor bidra til å forklare den norske dreining mot mer norsk-amerikansk forsvarssamarbeid i perioden 2014 - 2021.

Innholdsfortegnelse

Figurer	vi
Nomenklatur	vii
Kapittel 1	1
1.1 Tema og problemstilling	1
1.2 Avgrensninger	3
1.3 Aktualisering	4
Kapittel 2 Teoretisk forklaringsmodell	5
2.1 The Origins of Alliances	5
2.2 Hvordan stater vurderer trusselen	6
2.3 Empirisk forventning: Teorien satt i en norsk kontekst	8
Kapittel 3 Metode	9
3.1 Validitet	9
3.2 Reliabilitet	10
3.3 Kildekritikk	12
Kapittel 4 Redegjørelse	13
4.1 Russisk trussel fra 2014 til 2018	14
4.1.1 Militær modernisering av nordområdene	14
4.1.2 Russisk militær aktivitet	16
4.1.3 Cyberdomenet	17
4.2 Russisk trussel fra 2018 til 2021	17
4.2.1 Moderniseringen fortsetter	17
4.2.2 Russisk militær aktivitet	18
4.3 Norsk dreining mot økt amerikansk forsvarssamarbeid	19
4.3.1 Sikkerhetspolitisk forståelse	19
4.3.2 Øvelser	21
4.3.3 Bilaterale forsvarsavtaler og felles oppdragsløsning	22
Kapittel 5 Analyse	26
5.1 Aggressive intensjoner	26
5.2 Geografisk nærhet	30
5.3 Offensive kapabiliteter	34
Kapittel 6 Konklusjon	36
6. 2 Svakheter ved studien	37
6. 3 Anbefaling til videre forskning	39
Litteraturliste	40

Figurer

Figur 1: Forenklet modell av årsakssammenheng mellom *russisk trussel* og *økt norsk forsvarssamarbeid med USA*.

Figur 2: Årsakssammenheng mellom *russisk trussel* og *økt norsk forsvarssamarbeid med USA*

Figur 3: Kausaldiagram som viser årsakssammenheng mellom *russisk trussel* og *økt norsk forsvarssamarbeid* med tydeliggjøring av indikatorer.

Nomenklatur

FMR	Forsvarssjefens fagmilitære råd
FOKUS	Etterretningstjenestens årlige ugraderte trusselvurdering
GIUK-gapet	Havområdet mellom Storbritannia, Grønland og Island
GPV 2020/-27	Gosudarstvennaia programma vooruzheniia (State Armament Programme)
LTP	Langtidsplan for forsvarssektoren
MCPP-N	Marine Corps Prepositioning Program-Norway
MPA	Maritime Patroljefly
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NOTAM	Notice to Airmen
SDCA	Supplementary Defence Cooperation Agreement
USMC	United States Marine Corps

Kapittel 1

1.1 Tema og problemstilling

På starten av 2000-tallet befant Forsvaret seg i en strukturell krise som følge av to ting. Den ene var for lav bevilgning enn nødvendig for vedlikehold, ivaretagelse av materiell, tilstrekkelig utdanning og øvingsaktivitet. Den andre var at innretningen av Forsvaret ikke så ut til å være riktig for å løse fremtidens oppgaver nå som «dagens Russland [ikke] utgjør militær trussel mot Norge» (Innst. 342 S, (2002-2005), s. 12). Den rådende tanken på 2000-tallet var at Norges strategiske betydning var redusert og at krig med Russland var umulig i nærmeste fremtid. Denne situasjonsforståelsen endret seg i 2005 da Dimitrij Trenin sa:

Until recently, Russia saw itself as Pluto in the Western solar system, very far from the center but still fundamentally a part of it. Now it has left that orbit entirely: Russia's leaders have given up on becoming part of the West and have started creating their own Moscow-centered system. (Trenin, 2006, s.87).

Russland beveget seg ytterligere bort fra veien mot å bli et stabilt demokratisk naboland i årene etter. Under Sikkerhetskonferansen i München i 2007 fastslo president Putin at Russland ikke lenger vil bli behandlet som noe annet enn de er, nemlig en stormakt. *«Russland er et land med mer enn 1000-års lang historie; og vi har praktisk talt alltid hatt det privilegium å kunne føre en uavhengig utenrikspolitikk. Den tradisjonen har vi ikke tenkt å endre på - heller ikke i dag»* (Putin, 2007). Tanken til Russlands president bekreftes i Etterretningstjenestens årlige trusselvurdering FOKUS fra 2014 som omtaler Russlands ønske om å være en balanserende faktor i internasjonal politikk «i en multipolar tid der stater i økende grad bruker intervensjon og militærmakt» (Etterretningstjenesten, 2014, s. 16). I årene etter har verden beveget seg mot økt stormaktsrivalisering, med et selvhevdende Russland, økt alliert fokus på nordområdene, teknologisk utvikling, og en mer utrygg og uforutsigbar sikkerhetspolitisk situasjon for Norge.

Norges geografiske beliggenhet som russisk randstat i øst og alliert frontlinjestat i vest, er sentralt plassert i et område med stor strategisk betydning i både amerikansk og russisk sikkerhetstenkning. Norge har søkt beskyttelse gjennom allianser og bilateralt samarbeid med stormakten USA, samtidig som norske myndigheter opprettholder en armlengdes avstand til vår primære sikkerhetsgarantist. Norge har tradisjonelt vært en alliert med

forbehold (Holst 1967; Tamnes 2019). Utover alliansedannelser har småstaten Norge arbeidet for å sikre en internasjonal orden preget av lover og regler, med folkeretten som et ytterligere sikkerhetsnett. Stormaktsrivaliseringen mellom USA og Russland etter Krim-anneksjonen i 2014, bidro til at nordområdene fikk en mer fremtredende posisjon. Arktis ble igjen strategisk viktigere ettersom det er her Russlands strategiske andreslags-kapasiteten holder til, med atomubåter og Nordflåten på Kolahalvøya kort vei fra norsk-russisk grense (Regjeringen, 2015, s. 16-20). Samtidig utgjør det, grunnet jordens krumning, den korteste luftlinjen mellom USA og Russland. Supermaktenes polarstrategi førte til at Norskehavet ble betydelig viktigere, og i tur ble Norge mer utsatt og sårbar. Norske myndigheter arbeidet for ikke å havne i direkte konfrontasjon med naboen i øst gjennom stadig tettere integrasjon i vestlig forsvarssamarbeid og en invitasjonspolitik overfor vår viktigste allierte USA. Hvordan kan Norge få så mye sikkerhet som mulig, uten å fremprovosere russiske motreaksjoner som vil føre til et nullsumspill hvor alle søker mer sikkerhet, men alle ender opp med mindre sikkerhet? Utspringet fra dette sikkerhetsdilemmaet ble avskrekking gjennom NATO og bilaterale forsvarsavtaler på den ene siden, og beroligelse gjennom åpenhet, samarbeid, dialog og avskjerming ved selvpålagte begrensninger for å bevare lavspenning i nordområdene på den andre siden. Denne balansegangen mellom avskrekkelse og beroligelse blir kalt norsk småstatsrealisme (Tamnes, 2019, s. 50).

Gjennom selvpålagte begrensninger som forbud mot fast stasjonering av allierte stridskrefter i Norge i fredstid, forbud mot lagring av atomammunisjon, begrensninger på hvor langt nord og øst allierte kunne operere og anløpspolitikken i Bratteli-doktrinen fra 1975, har norske myndigheter søkt å berolige Russland og kommunisere ikke-fiendtlige intensjoner, samtidig som man i økende grad innlemmer seg i fellesforsvaret (Tamnes, 2019, s. 55). Det eksisterer en dialektikk her, en motsetning mellom ønske om lavspenning og ønske om egensikkerhet. Nettopp denne motsetningen gjør kommunikasjon overfor Russland utfordrende når budskapet er lavspenning, og realiteten i faktisk politikk er en stadig større tilretteleggelse av amerikanske operasjoner og militært materiell på norsk side av grensen (Heier, 2021a, s. 21). Etter at Russland brøt folkeretten, annekterte Krimhalvøya-halvøya og støttet ukrainske separatister i 2014, har norske myndigheter økt fokuset på troverdig militær tilstedeværelse i nord. Det økte fokuset på både norsk og alliert tilstedeværelse, har medført mer samtrening med og samlokalisering av norske og amerikanske styrker på norsk jord og i nordområdene. Hvordan kan vi se på og forstå stadig økende alliert øvingsaktivitet og operasjoner, med

utgangspunkt i Norge og våre nærområder i lys av selvpålagte begrensninger og ønske om lavspenning og egensikkerhet?

Det leder oss til problemstillingen vi ønsker å besvare: *Hvordan bidrar det russiske trusselbildet til å forklare norske myndigheters dreining mot mer amerikansk forsvarssamarbeid i nordområdene i perioden 2014-2021?*

Det er tre årsaker til at denne problemstillingen er viktig. For det første viser Russland stormaktsambisjoner gjennom en senket terskel for bruk av militærmakt for å oppnå sikkerhetspolitiske målsettinger. Det gjør trusselbildet for Norge mer alvorlig og presserende. For det andre har Norge en generasjon offiserer og yrkesmilitære, embetsmenn og kvinner i Forsvarsdepartementet, Utenriksdepartementet og politikere på Stortinget som er født etter 1980, og som ikke har vokst opp med den kalde krigens sikkerhetsproblematikk. Det er en generasjon som ikke har kald krig-mentaliteten i ryggmargen under utviklingen og utførelsen av norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk. For det tredje har Norge og det norske forsvaret gjennom hele 2000-tallet vært preget av lavintensitetskonflikter og asymmetrisk krigføring i Afghanistan, Irak, Libya, Jordan, Syria, Middelhavet, Det indiske hav, Mali og i luftrommet over Baltikum. Det har skapt et forsvar som ikke er dimensjonert til å håndtere sikkerhetspolitiske kriser i egne nærområder. Etter 30 år med fred i Europa, utenom Balkankrigene gjennom nesten hele 1990-tallet, ser vi på det som viktig å undersøke hvilke spenninger og utfordringer endringer i Norges trusselbilde etter 2014 fører med seg.

1.2 Avgrensninger

Denne oppgaven beskriver og forklarer deler av utviklingen i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk mellom 2014 og 2021. Vi avgrenser oppgaven til å undersøke hva som bidrar til å forklare en økt norsk dreining mot mer amerikansk forsvarssamarbeid. Det gjør at vi ikke vil gå i dybden i hele bredden av norsk utenriks-, forsvars-, og sikkerhetspolitikk, men forsøke å se en årsakssammenheng mellom økt russisk aggresjon og tettere samarbeid med USA. Vi har valgt å avgrense oss til én teori for å forklare årsakssammenhengen, for å ikke gjøre studien for omfattende. Tidsperioden 2014 til 2021 er valgt på bakgrunn av at Russland annekterte Krimhalvøya i 2014, en hendelse som førte til at NATOs felles planverk ble revitalisert. Vestlig sikkerhetstenkning beveget seg for alvor fra asymmetrisk *counterinsurgency* i utlandet tilbake til mer konvensjonelle krigsforberedelser på eget territorium i lys av den økte stormaktsrivalisering internasjonalt. Begrunnelsen for å avgrense til 2021 er basert på Russlands invasjon av Ukraina i 2022. Vi har valgt å utelukke

2022 og frem til i dag grunnet et manglende faglig grunnlag som setter oss i stand til å vurdere invasjonens implikasjoner på den nåværende sikkerhetspolitiske situasjonen Norge og Europa står i. Vi har ikke tilgjengelig kunnskap for å forstå konsekvensene invasjonen har på norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk på lengre sikt i lys av valgt teori, og hvordan det påvirker Norges balanse mellom avskrekking og beroligelse.

1.3 Aktualisering

Denne bacheloren søker å besvare en problemstilling innenfor et sikkerhetspolitisk tema som er grundig forsket på tidligere. For å sette bacheloroppgaven inn i den bredere forskningsfronten, ser vi det som hensiktsmessig å presentere noen sentrale forskere og deres forskningsfunn rundt Norges balansegang mellom øst og vest.

Rolf Tamnes har i *Småstatsrealisme i 70 år* beskrevet de bestandige trekkene i norsk småstatsrealisme og viktigheten av «å bli beskyttet av større makter, men også å holde dem på avstand», samtidig som arbeidet for en global rettsorden danner et ytterligere sikkerhetsnett (Tamnes, 2019, s. 49-58). Videre har Tamnes redegjort for Norges balansegang i internasjonale relasjoner, med søkelys på begrepene beroligelse og avskrekkelse. Tamnes forklarer hvordan norske myndigheters ønske om unntak fra amerikanske ønsker om forsvarssamarbeid i NATO på flere områder, medførte kritikk fra USA fordi det utfordret synet på samhold i alliansen (Tamnes, 1987, s. 59-94). Professor Tormod Heier har undersøkt hvordan Norges rolle som en god alliert i vest og en god nabo i øst, og overforbruket av norske militære styrker i utenlandske operasjoner, har svekket den nasjonale forsvarsevnen. Videre har Heier diskutert om Norge burde bruke eget lands tomteverdi og knappe ressurser som NATOs nordflanke, fremfor å delta i internasjonale operasjoner (Heier, 2019, 2021). I *Artic Review on Law and Politics* har Heier beskrevet hvordan europeiske stater har beveget seg fra buffer til et springbrett for amerikanske styrker inn mot Russland, og hvordan dette kan minske sikkerheten og forutsigbarheten i regionen fordi avstanden mellom USA og Russland blir kortere (Heier, 2018, s. 267). Professor ved Krigsskolen Njord Wegge har forsket på stormaktsinteresser i nordområdene, sikkerhetspolitiske utviklingstrekk i norske nærområder og hvordan Arktis er en viktig militærstrategisk arena for både Russland og Vesten (Wegge & Halsne, 2022, s. 32). Forsker ved institutt for forsvarsstudier Ida Maria Oma har gjennom publikasjoner utledet hvordan selvpålagte begrensninger til stadighet har betydning, men at handlingsrommet for en egen norsk strategi omkring ikke-provokasjon i nord er begrenset (Oma, 2021a, s. 10).

Avslutningsvis er det flere andre forskere som har undersøkt Arktis, Norges sikkerhetspolitiske forhold, stormaktsinteresser og sikkerhet i Arktis. Blant annet seniorforsker ved NUPI Karsten Friis som har forsket på hvordan stater kan navigere i Arktis preget av geopolitiske utfordringer og klimaendringer, og førsteamanuensis ved Stabsskolen Håkon Lunde Saxi som har undersøkt norske myndigheters fokus på avskrekking og hvordan Russland er Norges primære kilde til sikkerhetspolitisk usikkerhet i nordområdene (Saxi, 2023, s. 112).

1.4 Struktur

I denne bacheloren vil vi gå frem på følgende måte for å besvare problemstillingen: Først har vi forklart hvordan Norge tilpasser seg forholdet mellom USA og Russland med fokus på nordområdene. Deretter redegjøres det i kapittel to for en teori med bakgrunn i realismen som vil danne grunnlaget for en teoretisk forklaringsmodell. Forklaringsmodellen vil danne utgangspunkt for en analyse og drøfting av fenomenet i de påfølgende kapitlene. I kapittel tre vil vi gjennomgå metoden lagt til grunn ved å operasjonalisere den teoretiske forklaringsmodellen, for deretter å presentere og redegjøre for empirien i kapittel fire. I kapittel fem vil vi analysere empirien i lys av den teoretiske forklaringsmodellen, før oppgaven avslutningsvis vil oppsummeres og konkludere.

Kapittel 2 Teoretisk forklaringsmodell

I dette kapittelet vil vi redegjøre for den trussel-baserte teorien til Stephen M. Walt i boken *The Origins of Alliance*. Teorien forklarer hvordan en stat tolker en trussel og velger allianse basert på det, ut ifra et realismeperspektiv. Gjennom realismen ønsker man å konseptualisere, altså muliggjøre et forenklet syn på hvordan ulike variabler henger sammen. Målsettingen i kapittelet er å fremlegge en teori som kan skape grunnlaget for en teoretisk forklaringsmodell som brukes til å analysere datagrunnlaget videre.

2.1 The Origins of Alliances

Allianser dannes på bakgrunn av at en eller flere stater anser en annen stat som en trussel, og ønsker å inngå i et fellesskap for å forsvare seg. Stephen M. Walt presenterer i boken *The Origins of Alliances* fra 1987, at en stat har to mulige tilnærminger til trusselen de står ovenfor. Den første er at staten balanserer, altså allierer seg med likesinnede stater mot den potensielle trusselen. Da vil maktforholdet mellom trusselen og alliansen balanseres, og alliansen vil sammen kunne beskytte seg mot trusselen. Denne tilnærmingen velges på

bakgrunn av to årsaker. Den første årsaken er at statens eksistens står på spill hvis den ikke klarer å motstå den potensielle trusselen, og ved å alliere seg kan en stat unngå det (Walt, 1987, s. 18). Den andre årsaken er at man vil alliere seg med land som er for svake til å motstå trusselen alene, og vil dermed kunne øke egen innflytelse. Svakere land har et større behov for at flere stater blir med i alliansen for å sikre et troverdig forsvar mot trusselen. Hvis din stat styrker troverdigheten til alliansen, vil man øke egen innflytelse ovenfor allianselandene. Denne innflytelsen vil man ikke få hvis man allierer seg med stormakter. Den svake staten vil i en slik allianse bli sårbar for stormaktens valg, og har derfor vanskelig å fremme sine interesser (Walt, 1987, s. 19).

Den andre tilnærmingen er det Walt beskriver som "bandwagoning". I denne oppgaven har vi valgt å oversette det til uttrykket "hoppe på toget". Med "hoppe på toget" menes det at en stat, gjennom press og frykt fra en truende stormakt, ikke ser annen mulighet enn å føye seg. Sannsynligheten for at en stat føyer seg, avhenger av stormaktens styrke og evnen til å demonstrere makt. Det er to motiver som kan forklare logikken bak denne tilnærmingen. Det første er at det å alliere seg med stormakten kan virke beroligende. Ved å tilnærme seg den truende stormakten og åpne for samarbeid, vil man minske faren for selv å bli angrepet. Dette er et tiltak for å kunne bevare egen suverenitet i møte med en trussel og inngås av defensive grunner (Walt, 1987, s. 21). Det andre motivet er at en stat kan, i krig, alliere seg med den vinnende parten for å dele utbytte ved seier. Man allierer seg med trusselen av offensive grunner, for å øke egne ressurser, innflytelse og makt.

2.2 Hvordan stater vurderer trusselen

Det å balansere eller "hoppe på toget" er de to tilnærminger en stat har i møte med en potensiell trussel. Hvilken tilnærming som velges avhenger av hvordan trusselen vurderes. Denne vurderingen mener Walt gjøres ut ifra fire faktorer (Walt, 1987, s. 22).

Den første faktoren er trusselstatens samlede makt. Den samlede makten kan måles gjennom statens totale ressurser, for eksempel målt i befolkning, industriell og militær kapasitet, samt teknologiske framskritt (Walt, 1987, s. 22). Disse ressursene vil samlet avgjøre hvor stor trusselen fremstår. Den samlede makten kan for en stat være en trussel, men for staten som innehar makten er det et virkemiddel. Stater med mye makt kan påvirke andre stater gjennom straff eller belønning. Det gjør at en stats samlede makt i seg selv kan gi et motiv for balanse eller å "hoppe på toget".

Den andre faktoren er geografisk nærhet. En trussel som befinner seg geografisk nærmere vil utgjøre en større trussel enn en som er lengre unna. En trussel som er geografisk nær staten, vil kunne gjøre den så sårbar at staten tvinges til å velge en tilnærming. Sannsynligheten for at en stat inngår i en allianse mot trusselen, altså balanserer, vil i dette tilfellet være større (Walt, 1987, s. 23). Den vanligste reaksjonen vil derfor være balanse.

Den tredje faktoren er offensive kapabiliteter. Offensive kapabiliteter beskrives som en stats evne til å true en annen stats suverenitet eller territoriell integritet (Walt, 1987, s. 24). Offensive kapabiliteter vil skape en umiddelbar trussel, som tvinger frem handling hos den truede staten. På den ene siden kan en umiddelbar trussel skape et ønske om å forsvare seg mot et potensielt angrep ved å danne en allianse, og dermed sterke incentiver til å balansere. På den andre siden kan trusselens offensive kapabiliteter tvinge en stat til å «hoppe på toget». Det skjer dersom den sårbare staten ikke har muligheten til å alliere seg med andre stater.

Den fjerde faktoren er aggressive intensjoner. Tolkningen av en annen stats intensjoner er vanskelig, og hvordan en stat tolker trusselens intensjoner spiller sannsynligvis en kritisk rolle i valget av allianse (Walt, 1987, s. 25). En stat som viser tydelige aggressive intensjoner, vil provosere andre stater til å balansere. Hvis de aggressive intensjonene som uttrykkes virker umulig å påvirke, vil det være usannsynlig at en stat "hopper på toget". Desto tydeligere de aggressive intensjonene uttrykkes og etterleves, øker sannsynligheten for en motstående koalisjon.

Det er vanskelig, ifølge Walt, å si hvilken av disse fire faktorene som veier tyngst når en stat vurderer en potensiell trussel. Hver av disse faktorene vil i seg selv kunne utløse handling, men alle faktorene spiller en felles rolle i vurderingen. Det som avgjør om en stat vil søke å inngå en allianse, vil være den samlede vurderingen av trusselen en stat står ovenfor. Sannsynligheten for at en stat søker etter allierte vil øke i takt med trusselen (Walt, 1987, s. 26).

Valget som tas styres ofte av konteksten. Stater vil med større sannsynlighet balansere i fredstid eller tidlig i en krig, fordi de ønsker å motvirke eller slå den største trusselen (Walt, 1987, s. 31). Stormakter har gjennom historien hatt en tendens til å ønske balanse. Det er fordi stormakter har både globale interesser og kapabiliteter som gjør at de ønsker et balansert maktforhold. Svake stater derimot, er i hovedsak bekymret for hendelser i deres umiddelbare nærvær.

2.3 Empirisk forventning: Teorien satt i en norsk kontekst

Som redegjort ovenfor ser vi at Walt sin teori legger til grunn fire faktorer en stat vurderer en potensiell trussel ut ifra. Gjennom vurderingen av faktorene vil staten da velge enten å balansere, å forsterkes gjennom alliansesamarbeid, eller «hoppe på toget», å føye seg til trusselen. Hvordan kan teorien så forstås i norsk kontekst?

Russland er Norges største sikkerhetspolitiske trussel. Ved bruk av teorien til Walt kan man si at norske myndigheter vurderer den russiske trusselen gjennom faktorene: geografisk nærhet, offensive kapabiliteter og aggressive intensjoner. Ut ifra myndighetenes vurdering vil Norge bestemme hvordan de skal tilnærme seg Russland. Når trusselen fra Russland øker kan man i lys av teorien se at Norge balanserer i større grad mot USA og alliansesamarbeidet forsterkes. USA er en stormakt med globale interesser og kapabiliteter som kan understøtte disse interessene. Norge på sin side, er en småstat som er bekymret for det som skjer i landets umiddelbare nærhet; et mer selvhevdende og offensivt Russland. Et forsterket alliansesamarbeid for å stå imot Russland kan derfor i lys av teorien sees på som et naturlig valg, siden Norge ikke har nok kapasiteter til å forsvare seg selv. Derfor kan økt russisk trussel bidra til å forklare økt dreining mot mer amerikansk forsvarssamarbeid. Den teoretiske utredningen kan således gi ansats til følgende empiriske forventning: Norsk dreining mot et mer amerikansk forsvarssamarbeid i nordområdene kan forklares i lys av den økende russiske trusselen etter annekasjonen av Krim i 2014. Fra den empiriske forventningen kan det utredes to variabler: den uavhengige variabelen *russisk trussel* og den avhengige variabelen *økt norsk forsvarssamarbeid med USA*. *Russisk trussel* er en uavhengig variabel fordi Norge ikke har noen direkte påvirkning på hvordan Russland opptrer i nordområdene. *Økt norsk forsvarssamarbeid med USA* er en avhengig variabel fordi vi forutsetter at den påvirkes av den russiske trusselen. Dette er vist i *Figur 1*:

Figur 1 Forenklet modell av årsakssammenheng mellom *russisk trussel* og *økt norsk forsvarssamarbeid med USA*.

Kapittel 3 Metode

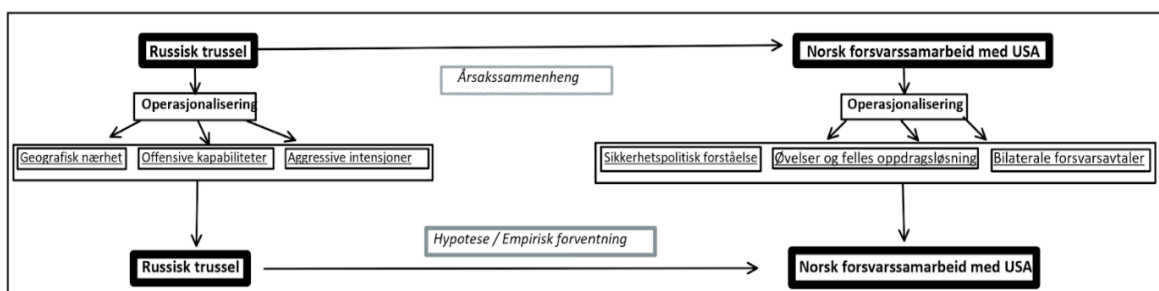
3.1 Validitet

Problemstillingen «*Hvordan bidrar det russiske trusselbildet til å forklare norske myndigheters dreining mot mer amerikansk forsvarssamarbeid i nordområdene i perioden 2014-2021?*», søker vi å forklare gjennom en litteraturstudie (Aveyard, 2014, s. 2). Vi er interessert i å avdekke *hvorfor* noe skjer, og bruker derfor en kvalitativ metode (Johannessen, 2016, s. 93). Vi skal altså undersøke en årsakssammenheng som kan forklare hvorfor endringer i *russisk trussel* forårsaker en dreining i *økt norsk forsvarssamarbeid med USA*, en såkalt bivariat analyse (Kellstedt & Whitten, 2018, s. 8). Vi har utviklet en teoretisk forklaringsmodell som gir oss grunnlag for å analysere variablene i lys av teori. For å tydeliggjøre forklaringsmodellen har vi utviklet *Figur 1, 2 og 3* som visuelt forklarer hvordan variablene henger sammen. For å kunne forklare denne årsakssammenhengen må vi først forklare hvordan vi forstår variablene, altså operasjonalisere dem. Variablene *russisk trussel* og *økt norsk forsvarssamarbeid med USA* er vanskelige å tallfeste og gjøre målbare. I vår analysemodell har vi tolket og operasjonalisert variablene på bakgrunn av vår forståelse, som kan gjøre at konklusjonene vanskeligere kan generaliseres.

Den uavhengige variabelen *russisk trussel* danner utgangspunkt for analysen av årsakssammenheng som er nødvendig for å besvare oppgavens problemstilling. Som redegjort for vil analysen av årsakssammenheng basere seg på Walt sin trussel-baserte teori. Bruken av denne teorien legger også føringer på den empiriske undersøkelsen, som må operasjonaliseres, det vil si at de må gjøres målbare, med utgangspunkt i Walt sine tre faktorer geografisk nærhet, offensive kapabiliteter og aggressive intensjoner. Den første faktoren gjør det relevant å vurdere en økning i antall russiske styrker stasjonert geografisk nært norsk territorium. Den andre faktoren kan måles gjennom en økning i nye og bedre offensive kapabiliteter som tilføres nordområdene. Den tredje faktoren kan måles gjennom økt uttrykk for aggressive intensjoner. Indikatorer for en økt russisk trussel kan derfor være flere og bedre russiske styrker nært den norske russiske grensen, flere russiske øvelser i norske nærområder, simulert våpenbruk mot norske installasjoner, cyberangrep, missiltesting nær norsk territorium og flere nye og bedre kapabiliteter. Disse indikatorene bidrar til å definere trusselbildet, som vil bli holdt opp mot en empirisk studie av forhold som kan indikere en dreining mot mer amerikansk forsvarssamarbeid.

Den avhengige variabelen, *økt norsk forsvarssamarbeid med USA*, kan måles gjennom norske myndigheters sikkerhetspolitiske forståelse, avtaler den norske regjering inngår med USA og tilfeller av samtrening og felles oppdragsløsning med allierte. Indikatorene for dreining kan derfor være rotasjonsbasert stasjonering av USMC, MPA som over flere år har operert ut fra Andøya i perioden, flere amerikanske bombefly på Ørland støttet av F-35, amerikanske ubåter ved Haakonsværn og Grøtsund, seiling inn i Barentshavet med USA og Storbritannia, og økt samtrening mellom allierte gjennom øvelsene *Joint Viking 2015* og *2017*, *Cold Response 2016* og *Trident Juncture 2018*. Disse indikatorene kan bidra til å forklare hvordan norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk endrer seg i lys av den russiske trusselen.

Vi har nå operasjonalisert nøkkelbegrepene i den teoretiske forklaringsmodellen og kan utvikle *Figur 1* til *Figur 2*. *Figur 2* viser operasjonaliseringen i praksis og hvordan den leder til en empirisk forventning. Videre vil indikatorene utledet i operasjonaliseringen gi en verdifull retning for det påfølgende litteratursøket fordi indikatorene antyder hvor vi skal lete for å finne relevant informasjon (Heier & Knutsen, 2021).

Figur 2 Årsakssammenheng mellom *russisk trussel* og *norsk forsvarssamarbeid med USA*

3.2 Reliabilitet

I innsamlingen av data og relevant litteratur startet vi med et utvalg av forskningsartikler som beskrev endring i den sikkerhetspolitiske situasjonen etter Russlands annektering av Krimhalvøya. Det innledende utvalget var på bakgrunn av anbefaling fra veileder og et strukturert søk i *ORIA*, nettstedet *Regjeringen.no* og *Google Scholar*. Søkeordene vi benyttet var «avskrekking og beroligelse», «basepolitikk», «stormaktsrivalisering», «russisk trussel» og «norsk sikkerhetspolitikk». Vi har triangulert gjennom et utvalg av offentlige dokumenter, vitenskapelige artikler og artikler i media for å sikre ulike perspektiver i oppgaven. Videre økte vi kildegrunnet gjennom utvelgelse av tekster brukt som referansegrunnlag i det innledende utvalget.

En fordel ved å benytte seg av metoden litteraturstudie, er god tilgjengelighet på data. Flere forskere har innenfor det utenriks- og sikkerhetspolitiske feltet gått i dybden rundt Norges forhold mellom USA og Russland. Det har bidratt til et omfangsrikt kildegrunnlag og muliggjort et bredt kildebruk, som igjen har begrenset påvirkningen og betydningen av individuelle synspunkter og forskningsartikler. Videre er enda en fordel at litteraturstudie ikke skaper et behov for å være i direkte forbindelse med respondenter eller intervjuobjekter. Det gjør at oppgaven i mindre grad er preget av observasjoner, plutselige innfall og subjektive vurderinger uten skriftlig belegg fra artikkel- og bokforfattere.

En annen fordel ved metoden, er at ved å benytte en analyse med to variabler kan vi se teori og empiri i sammenheng. Dette muliggjør en forenkling av virkeligheten. Å velge en bivariat analyse med kun to variabler har i denne oppgaven derfor bidratt til en mer stringent og systematisk analyse. Dette har gjort det enklere å forklare årsakssammenhengen mellom variablene. Samtidig er det viktig å understreke at avhengige variabler ofte påvirkes av flere faktorer. Slik er det også med vår problemstilling, fordi forklaringer på norsk dreining i forsvarssamarbeidet med USA ikke skjer i et vakuum; forsvarssamarbeidet skjer i en politisk og sosial kontekst der det er en rekke uavhengige variabler som presumptivt spiller inn. I vårt tilfelle kan det med andre ord være flere forhold som samlet sett bidrar til å forklare dreiningen i det norsk-amerikanske forsvarssamarbeidet i perioden 2014 - 2021. Andre plausible årsaksforhold, eller uavhengige variabler, som kan bidra til å forklare dreiningen kan være amerikansk maktprojeksjon eller amerikansk ønske om økt kompetanse innenfor vinterkrigføring. Eller det kan være økt revisjonisme eller økte olje- og gasspriser på russisk side av grensen. I denne analysen begrenser vi det imidlertid til faktoren *russisk trussel*. Dette gjøres fordi vi ønsker å forenkle en kompleks verden i den hensikt å kunne konkludere om kausaliteten mellom variablene.

Ulemper ved fremgangsmåten vi har valgt kan være uintenderte begrensninger av kildeomfanget, noe som øker faren for et snevert synspunkt. I en litteraturstudie er «cherry picking», hvor en bruker «forskningen som støtter opp om våre mål heller enn å utfordre dem», en fallgrube som begrenser datagrunnlaget (Kvali, 2021. s. 42). For å i størst mulig grad motvirke dette, har vi benyttet oss av ulike kilder og forskning fra flere uavhengige kilder og forskningsinstitutter. Samtidig har vi fokusert på å inkludere ulike synspunkter og motstridende oppfatninger.

En annen ulempe er at vi kun benytter et perspektiv i oppgaven, nemlig realismeperspektivet til Walt. Vi har utelatt bruken av liberalistiske og konstruktivistiske forklaringsmodeller. Disse forklaringsmodellene kunne ha utledet andre empiriske forventninger og indikatorer, og gitt en mer nyansert fremstilling. Vi kunne da ha fått andre svar enn de vi har fått fra realismen. Bakgrunnen for at vi har valgt kun ett perspektiv er at det ville bli for omfattende innenfor rammene av denne oppgaven å benytte flere ulike forklaringsmodeller.

En svakhet ved valgt analysemodell er at vi ikke kan utelukke motsatt kausalitet. Det vil si at endringer i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk fører til motreaksjoner i Russland, som igjen medfører en oppfattet økt norsk trussel fra russisk side. Denne egendynamikken kan skape uønsket samvariasjon mellom et stort antall uavhengige, mellomforliggende og bakenforliggende variabler. Samlet sett kan det svekke gyldigheten i årsaksforholdet vi har valgt å avgrense oss til, nemlig forholdet mellom russisk trussel sett fra Norge, og graden av norsk-amerikansk forsvarssamarbeid.

3.3 Kildekritikk

De mest sentrale delene av kildegrunnet i denne oppgaven er: *The Origins of Alliances* av Stephen M. Walt, Langtidsplan for Forsvaret 2014-2015 (Prop. 151 S), Langtidsplan for Forsvaret 2019-2020 (Prop. 62 S), Etterretningstjenestens ugraderte trusselvurdering FOKUS 2014-2021, Forsvarssjefens Fagmilitære råd 2015 og 2019 (FMR) og *En randstat på avveie? Norges vei inn i den nye kalde krigen 2014-2021* og *Et farligere Norge?* av Tormod Heier. Disse kildene brukes med bevissthet om at de har politiske og verdimeslige bindinger, og ikke er nøytrale eller objektive.

En svakhet ved kildegrunnet er mangelen på primærkilder fra sentrale politikere og byråkrater i perioden. Primærkilder som tidligere statsminister Erna Solberg, tidligere forsvars- og utenriksminister Ine Eriksen Søreide, tidligere leder for Stortingets utenriks- og forsvarskomite Anniken Huitfeldt og tidligere forsvarsminister Frank Bakke Jensen, kunne beskrevet hvordan de vurderte den sikkerhetspolitiske situasjonen. Videre har vi kun anvendt ugraderte kilder, som eksempelvis åpne trusselvurderinger, offentlige dokumenter og langtidsplaner. De vil kun belyse hvilke kunnskapsgrunnlag vurderinger kan tas på, men ikke hvilke sikkerhetspolitiske vurderinger som er tatt. Det begrenser vårt helhetsbilde for hvordan russiske trusler tolkes i Forsvarsdepartementet, Utenriksdepartementet og Etterretningstjenesten. Historisk har disse instansene hatt tette bånd til USA. Det skaper et syn på verden som ikke nødvendigvis er nøytralt. Dette skaper bindinger preget av nære

forhold til det amerikanske statsapparatet, det transatlantiske forsvarssamarbeidet og et vestlig verdisyn. Det skaper igjen et ønske om å kontrastere oss som noe annerledes enn Russland. At kildene påvirkes av tilknytningen til USA vil ikke si at vi vil forkaste kildene, men vi må ha en sunn kritisk distanse og anvende dem med måtehold.

En annen svakhet ved kildegrunnlaget er mangel på tilgjengelig informasjon om militære nøkkelhendelser og avtaler Norge har inngått med USA. Innsyn i prosessene, åpenhet rundt store veivalg og konkrete vurderinger graderes og holdes skjult. Det gjør at vårt kildegrunnlag begrenses, og vi har måttet basere oss på ugraderte kilder. Det kan potensielt utfordre påliteligheten til datagrunnlaget vårt, fordi tilgangen til utelukkende ugradert informasjon begrenser muligheten for et enda mer presist og helhetlig perspektivmangfold. Vi motvirker dette ved å triangulere dataene. Med dette menes at vi bevisst har forsøkt å benytte åpne dokumenter slik som proposisjoner, forsvarsutredninger, rapporter utgitt av departement og regjeringen, taler og foredrag fra politikere, medieutspill og fagfellebaserte artikler fra anerkjente forskningsinstitusjoner. Dette øker påliteligheten samtidig som kontinuerlig referering gjør det mulig for leseren å etterprøve kildene, og hvorvidt vår tolkning av kildene er rimelige. Det vil si reliabilitet gjennom sporbarhet.

For å belyse den offentlige debatten rundt temaet, har vi benyttet oss av en rekke artikler fra aviser og nettsteder slik som *Aftenposten*, *Verdens Gang* og *The Barents Observer*. Disse artiklene er ikke forskningsbaserte, men er autentiske og kommer med interessante synspunkter. De er erfaringsbaserte, populærvitenskapelige og kan bære preg av subjektivitet og emosjonell påvirkning. Forfatterne av disse artiklene er vurdert på bakgrunn av deres faglige kompetanse innenfor området. Slike artikler er kun benyttet for å eksemplifisere eller underbygge argumenter som har godt grunnlag i primærkilder og teori.

Kapittel 4 Redegjørelse

Målet med dette kapitlet er å presentere en empirisk beskrivelse av russisk trussel og økt norsk forsvarssamarbeid med USA, for å berede grunnen for påfølgende analyse. Dette er i tråd med problemstillingens intensjon om å forklare norsk-amerikansk forsvarssamarbeid i lys av den russiske trusselen. Det man kan observere gjennom empirien, ved bruk av den empiriske forventningen, er en økt russisk trussel mellom 2014 og 2021, og i samme periode en norsk dreining mot mer amerikansk forsvarssamarbeid. Den empiriske forventningen har vært styrende for utvelgelsen av empiri, og vi skal i dette kapitlet rent empirisk beskrive

hvordan økningen og dreiningen observeres. Vi skal først beskrive den norske trusseloppfatningen i perioden 2014-2021, og deretter forklare konkrete tilpasninger Norge gjør overfor USA i samme periode. I kapittel fem ser vi på et mer teoretisk grunnlag om den empiriske forventningen slår til gjennom en analyse av årsakssammenhengen. Kapitlet er lagt opp på følgende måte: Først presenteres den russiske trusselen i perioden 2014 til 2018. Deretter presenteres den russiske trusselen mellom 2018 og 2021. Til slutt gjøres det rede for den norske dreiningen mot mer amerikansk forsvarssamarbeid. Grunnen til at vi deler tidsperioden i beskrivelsen av russisk trussel i to, er fordi vi kan se en topp i russisk aktivitet i perioden under og etter NATO-øvelsen *Trident Juncture* i 2018. *Trident Juncture* kan i så måte sies å være høydepunktet i persepsjonen av den russiske trusselen i perioden 2014 til 2021.

4.1 Russisk trussel fra 2014 til 2018

Norge har gått fra en situasjon der man fra slutten av nittitallet ikke anså Russland som en stor trussel, til en situasjon der Russland i økende grad anses som en sikkerhetspolitisk trussel. I 2014 annekterte Russland Krimhalvøya og støttet separatister i Øst-Ukraina. Verden ble vitne til et Russland som hadde evne og vilje til å «bruke makt, også militært, for å fremme sine interesser» (Oma, 2021b, s. 385). For Norge viste dette at Russland er villige til å bruke militær makt mot et naboland, dersom de anser det som nødvendig. I perioden som fulgte har man sett utviklingen av en verden i bevegelse mot økt stormaktsrivalisering. Det har dreid Norge sitt fokus mot et mer selvhevdende offensivt Russland, hvor Russland i norsk perspektiv representerer en større sikkerhetspolitisk trussel enn på mange år.

4.1.1 Militær modernisering av nordområdene

Nordområdene er av militærstrategisk betydning for Russland. Siden 2000-tallet har nordområdene spilt en «stadig større rolle i Russlands innenriks-, utenriks- og forsvarspolitik» (Zysk, 2015, s. 71). I Langtidsplan for forsvaret 2019-2020 poengteres det at «nordområdenes militærstrategiske betydning i første rekke skyldes at Russland har sin kjernefysiske gjengjeldelses-kapasitet i området ved Kola-halvøya» (Prop. 62 S, (2019-2020), s. 35). Etter 2014 har regionens betydning økt i økonomisk forstand grunnet forekomsten av store naturressurser i Arktis. Arktis og Nordvest-Russland ble av Russland «tidlig utpekt som prioriterte områder for investering, gjenoppbygging og modernisering» (Berdal, 2021, s. 284). Smeltingen av polisen åpner for nye handelsruter, gir bedre tilgang

til naturressursene i området og har ført til et større internasjonalt fokus mot nordområdene. Samtidig representerer NATO i økende grad en trussel for Russland og deres interesser i Arktis. Dette har tvunget frem et russisk behov for å styrke sitt militære nærvær i regionen, og en ambisjon om å øke egen evne til å vise tilstedeværelse og utøve kontroll i havområdene i nord (Etterretningstjenesten, 2018, s. 10). Disse ambisjonene ble i 2014, samme år som Krim-anneksjonen, understreket av den russiske forsvarsministeren Sergej Sjojgu (Zysk, 2015, s. 75). Det har ført til at Russland markerer seg stadig sterkere, og nordområdene har derfor stått sentralt i Russlands militære moderniseringsprogram. I Norge merkes dette gjennom økt russisk militær aktivitet. Det gjennomføres blant annet uvarslede beredskapsøvelser, strategiske flyvninger og testing av nye våpensystemer. I 2014 fikk Russland på plass en ordning for å oppgradere anlegg og infrastruktur i nord. Dette omfattet alt fra flyplasser og kystforsvar, til radiostasjoner og opprettelsen av «en felles strategisk kommando i nord som var basert på Nordflåten» (Berdal, 2021, s. 284).

Videre omtaler Fokus 2017 at Kolahalvøya og de arktiske områdene fikk som følge av økt prioritet, tilført nytt og moderne militært utstyr. Mobile plattformer og langtrekkende presisjonsvåpen utvikles og styrker den russiske evnen til å påvirke sjø- og luftaksene inn mot Norge (Etterretningstjenesten, 2017, s. 14). Videre ble evnen til kontroll i de nordlige havområdene betydelig forsterket da den russiske kystvakten i 2017 mottok «tre nye fartøy, med ytterligere to under bygging» (Etterretningstjenesten, 2018, s. 17). Samtidig har Russland gradvis innført nye og mer stillegående ubåter i Borej-klassen, med hovedhavn i Severomorsk øst for Murmansk, få mil fra norskegrensen (Endsjø, 2017). Det er i tillegg gjeninnført strategiske bombefly og eskortefly for luftbasert kjernefysisk avskrekking som opererer langs norskekysten og over Nordishavet (Heier, 2019, s.120). Både sivil og militær kritisk norsk infrastruktur «er nå innenfor rekkevidden til russiske missilsystemer med høy presisjon» (Etterretningstjenesten, 2017, s. 14). I tillegg ser vi doktrinære endringer som innebærer økt fare for russisk bruk av kjernevåpen. Endringene kan, ifølge Tormod Heier, få Russland til å «se seg tvunget til å bruke kjernevåpen først, og sågar i en tidlig fase for å skremme motparten til å avstå fra videre opptrapping» (Heier, 2019, s.119-120). Slike moderniseringer og forsvarsreformer har ført til en utvikling hvor betydningen av de strategiske kapabilitetene på Kolahalvøya er forsterket.

4.1.2 Russisk militær aktivitet

Russland har lokale kraftsamlinger av landstyrker i nærheten av Finnmark, slik som 61. motoriserte infanteribrigade (MIB) i Zapoljarnyj, 76. luftlande brigade og den arktiske brigaden 200. MIB stasjonert i Petsjenga. Nordområdene ble i 2015 forsterket med en ny arktisk brigade, 80. motoriserte infanteribrigade, i Alakurtti, 50 km fra grensen til Finland. Denne brigaden trener med Nordflåten og er satt opp for å kunne ha høy mobilitet og operere utenfor eget territorium (Endsjø, 2017). I tillegg, kun 40 til 60 kilometer fra den norsk-russiske grensen, befinner «to tredjedeler av russiske marinestyrker» seg (Heier, 2019, s. 27). Både landstyrker og marinestyrker kan ytterligere forsterkes av styrker med god strategisk mobilitet stasjonert lengre unna den norske grensen. Med hjelp av togtransport kan landstyrker raskt og skjult komme seg tett opp til Finnmark. Jernbanestrekninger fra St. Petersburg direkte til Murmansk og videre til Nikel, gjør Russland i stand til å kunne samle en total styrke på «minst fire brigader ved grensen til Norge i løpet av et døgn» (Ravndal, 2016, s. 73). Denne kapasiteten ble vist gjennom russisk maktprojeksjon i kjølvannet av øvelsen Joint Viking 2015. Om lag 40 000 russiske styrker hadde over natten blitt transportert skjult med tog og oppmarsjert på den andre siden av grensen. Denne maktprojeksjonen «skjedde under radaren» til både Etterretningstjenesten og Forsvarsdepartementet (Heier, 2021a, s. 145). En slik mulighet til hurtig og skjult forflytning av styrker, forsterker det russiske nærværet i de norsk-russiske grenseområdene.

Russland har, gjennom flere tilfeller av simulert våpenbruk og øvelser, rettet konvensjonell avskrekking mot Norge og Vesten (Etterretningstjenesten, 2019, s. 27). Det er gjentatte ganger gjennomført øvelser på russisk side som har til hensikt å simulere angrep mot «norske og allierte hovedkvarter, etterretningsinstallasjoner og allierte fartøysgrupper i krise og krig» (Heier, 2019, s. 108). Det er sett eksempler på dette, som den 24. mars 2017 hvor russiske bombefly fløy direkte mot Etterretningstjenestens radar i Vardø, et simulert angrep 22. mai 2017 mot NATO-fartøyer som øvde til havs nordvest for Senja og det simulerte angrepet 27. mai 2017 som var rettet mot forsvarrets installasjoner i Bodø. Under den russiske øvelsen *Zapad* i 2017, ble Russiske Iskander-missiler, missiler med evne til å bære atomstridshoder, flyttet helt fram til den norske grensen i Petsjenga-dalen (Johnsen, 2018). Det gjorde at viktige mål i Nord-Norge var innenfor rekkevidden til disse våpnene. Hendelsene viser hvordan russisk militær aktivitet i og mot norske nærområder økte i perioden 2014 til 2018.

4.1.3 Cyberdomenet

På tross av den militære opprustningen i Norges nærområder, peker FOKUS 2017 på at den største russiske trusselen mot Norge er etterretningsoperasjoner og digitale påvirknings- og sabotasjeoperasjoner (Etterretningstjenesten, 2017, s. 6). Kritisk norsk infrastruktur har blitt «mer utsatt for russisk etterretningssinnhenting og overvåkning», og sannsynligheten for at Norge blir utsatt for former for etterretningsoperasjoner der målet er å få innsikt i norsk nordområde - og forsvarspolitikken øker (Heier, 2019, s. 109). Digitale påvirkningoperasjoner er en særlig bekymring for norske myndigheter, og har skjedd gjennom for eksempel jamming rettet mot norsk infrastruktur i Finnmark. Militære enheter på Kola har siden 2017 «stadig vekk søkt å forstyrre GPS-signaler i luftrommet over de østre delene av Finnmark» (Berdal, 202, s. 285). Slike forstyrrelser vanskeliggjorde en trygg trafikkavvikling for både sivil og militær luftfart (Heier, 2019, s. 109). Stadig teknologisk utvikling av nye og bedre systemer i cyberdomenet, gjør at etterretningstrusselen fra Russland ble mer kompleks og økte frem mot 2021.

4.2 Russisk trussel fra 2018 til 2021

4.2.1 Moderniseringen fortsetter

Russland har fra 2018 til 2021 fortsatt den militære moderniseringen i stor grad. Den 1. januar 2018 trådte Russlands nye våpenprogram GPV 2027 formelt i kraft. Store deler av investeringene er tiltenkt utvikling av «teknologi og materiell til landets væpnede styrker, hvor de kjernefysiske kapasitetene har den høyeste prioriteten» (Etterretningstjenesten, 2019, s. 27). Russland har gjenopprettet «flere baser langs den arktiske kystlinjen, med tyngdepunkt i vest» (Etterretningstjenesten, 2019, s. 25). I 2020 ble en ny og bedre flystripe tatt i bruk i Nagurskjo på Frans Josefs land. Utbyggingen av flystripen gjør det mulig for russerne å benytte Russlands nå «nordligste og vestligste, arktiske flybase» hele året (Etterretningstjenesten, 2018, s. 25). Den russiske Nordflåten ble i perioden tilført flere nye fartøy. Eksempelvis mottok Nordflåten i 2020 en multirollefregatt av Gorsjkov-klassen, og i 2021 mottok de en ubåt av Severodvinsk-klassen (TASS, 2020). De nye fartøyene kan utrustes med langtrekkende presisjonsvåpen, som gjør det mulig å angripe mål langt inne på land. Samtidig er de i stand til å «etablere havgående kampgrupper med langtrekkende presisjonsvåpen mot både sjø- og landmål, og vil kunne operere i hele Nordflåtens ansvarsområde, fra Arktis til Nord-Atlanteren» (Etterretningstjenesten, 2021, s. 59-60).

Videre gjennomførte Nordflåten flere ganger i løpet av 2021 testskyting av missiler nær Norge, eksempelvis prøveskytingen av de hypersoniske missilene Tsirkon og Kinzhal som begge er «svært krevende å forsvare seg mot [og] kan brukes mot både fartøy og mål på land» (Etterretningstjenesten, 2022, s. 45). Moderniseringen bidrar til stadig økt russisk militær aktivitet og tilstedeværelse, og vil fortsette å øke Russlands evne til å hevde seg i nordområdene.

4.2.2 Russisk militær aktivitet

Russisk militær aktivitet fortsetter på et høyt nivå fra 2018 fram til 2021. Øvelser foregikk stadig hyppigere, og mange av øvelsene og skarpskytingene Russland gjennomførte virker å ha befunnet seg stadig nærmere norske områder. Ofte ble det varslet om slik aktivitet gjennom såkalte *Notice To Airmen* (NOTAM). Mange av disse ble utstedt i samme tidsrom som alliert øving og trening foregikk i og rundt Norge, og man så en topp i russisk aktivitet i 2018 og 2019. Under *Trident Juncture* i 2018 utplasserte Russland «overflatefartøy og patruljerte med overvåkingsfly i øvingsområdet. Samtidig demonstrerte de sin egen militære evne med strategiske flygninger i Norskehavet og skarpskyting utenfor Finnmarkskysten» (Etterretningstjenesten, 2019, s. 27). I løpet av NATO-øvelsen varslet også russiske sjøstyrker, gjennom NOTAM, om prøveskyting av missiler «utenfor Heidrun-, Norne-, Åsgård- og Kristinefeltet 1. - 3. oktober», kun 12 nautiske mil fra den norske kysten (Heier, 2019, s. 118). Området Russland varslet om overlappet med øvingsområdet til *Trident Juncture*, men det ble ikke skutt noen russiske missiler i dette området (Åtland, Nilsen & Pedersen, 2022, s. 74). Under øvelsen ble det også registrert GPS-utfall i Finnmark som «påvirket norsk og alliert luftfart» (Etterretningstjenesten, 2019, s. 27). Forsvarsdepartementet bekreftet at denne jammingen kom fra russiske styrker på Kola (Nilsen, 2018).

I perioden 11.-14. april 2019 ble Norge igjen varslet om russisk øvingsaktivitet, denne gangen utenfor Lofoten. I disse områdene skulle det gjennomføres skarp øving i forbindelse med en «større øvelse som ifølge forsvaret var svært uvanlig» (Heier, 2019, s. 118). I august 2019 gjennomførte Russland øvelsen «Ocean Shield». Dette er den største maritime aktiviteten i Norges nærområder siden den kalde krigen. Norske myndigheter ble i forbindelse med øvelsen varslet om fire store fareområder i internasjonalt farvann utenfor kysten av Nordland og Troms. Ifølge FOKUS 2020 var den primære hensikten trolig å vise russisk evne til strategisk avskrekking. Det er også naturlig å anta at det var for å øve

elementer av Bastionforsvaret, fordi «bastionen i nord, med de strategiske ubåtene, inngår i den kjernefysiske triaden og utgjør derfor en vesentlig del av det overordnede russiske avskrekkings- og forsvarskonseptet» (Etterretningstjenesten, 2020, s. 41). Daværende forsvarsminister Frank Bakke Jensen uttalte i forbindelse med øvelsen at «Norge vektlegger forutsigbarhet og tilbakeholdenhet i planlegging og gjennomføring av nasjonal og alliert militær øving og trening. Vi kan ikke se at Russland tar de samme hensynene» (Forsvarsdepartementet, 2019). I tillegg til en rekke øvelser i nordområdene ble Stortinget i august 2020 utsatt for et dataangrep, og i oktober 2020 ble Russland anklaget for å stå bak. Både øvelsene og dataangrepet føyer seg inn i et mønster hvor Russland opererer og driver militær aktivitet hyppigere og lengre vest enn tidligere.

4.3 Norsk dreining mot økt amerikansk forsvarssamarbeid

Norsk dreining mot økt forsvarssamarbeid med USA kan sies å være en økt vektlegging av avskrekkelse og allianseintegrasjon, og det er denne mulige dreiningen som skal beskrives videre. Hovedsakelig vil redegjørelsen benytte indikatorene utledet fra operasjonaliseringen i kapittel tre: sikkerhetspolitisk forståelse, øvelser, og bilaterale forsvarsavtaler og felles oppdragsløsning.

LTP 2015-2016 og FMR 2015 gjennomgikk hvordan evnen til krisehåndtering og forsvar mot væpnede angrep var redusert, som medførte en større vektlegging på å være «en god alliert», fremfor en «god nabo». Forsvarssjefens fagmilitære råd slo fast at norsk «reduksjon i vår landmilitære evne [...] i liten grad kompenseres av NATO, med mindre det stasjoneres styrker på norsk jord til daglig» (Forsvaret, 2015, s. 74). I boken *Et farligere Norge* omtaler Tormod Heier at manglende nasjonal forsvarsevne kompenseres med «blant annet permanent tilgang på amerikanske styrker i Troms og Trøndelag, flere øvelser med amerikansk deltakelse i Finnmark, hyppigere anløp med atomdrevne ubåter, samt bygging av en ny *collocated operational base* for amerikanske jagerfly som skal forsvare Baltikum fra Sør-Norge» (2019, s. 71). Det er denne dreiningen mot økt amerikansk forsvarssamarbeid oppgaven videre skal redegjøre for ved bruk av indikatorene utledet gjennom operasjonaliseringen av oppgavens teoretiske forklaringsmodell.

4.3.1 Sikkerhetspolitisk forståelse

For å forklare hvordan Norges sikkerhetspolitiske forståelse er, kan vi anvende LTP, FMR, FOKUS, taler fra utenriksminister og forsvarsminister, i Stortingets forsvars- og

utenrikskomité og annen offentlig debatt. Basert på disse ugraderte kildene kan vi beskrive hvordan det sikkerhetspolitiske bildet ser ut for norske myndigheter, med søkelys på relasjonen til USA og NATO. Det er utfordrende å begrense oppgaven til kun sikkerhetspolitisk forståelse i relasjon til Russland og USA, og ikke beskrive alle de ulike andre faktorene og omgivelsene som inngår i valg en regjering tar. Forståelsen til en regjering er kompleks og vanskelig konkretisert. Likevel er det grunnleggende å forstå hvordan Norges sikkerhetspolitiske situasjonsbilde er for å forklare økt forsvarssamarbeid med USA. Først og fremst fordi Norges sikkerhetspolitiske forståelse legger grunnlag for sikkerhetspolitiske valg, og en tydelig beskrivelse av denne forståelsen danner ansats for videre analyse av en årsakssammenheng mellom forsvarssamarbeid med USA og en russisk trussel. Det er Regjeringen og Stortingets viten om verden som legger grunnlaget for hvorvidt de vektlegger det å være en god nabo overfor Russland, eller en forsvarstenkning med hovedvekt på relativ sikkerhet i et vestlig sikkerhetsfellesskap. Eksempelvis er det for en allianseavhengig småstat forståelsen av at Norge trenger USA mer enn USA trenger Norge som bidrar til frykten for å «ende opp i en krise eller konflikt med Russland som er for stor for Norge, men for liten for NATO» (Heier, 2019, s. 75). Den sikkerhetspolitiske forståelsen til Norge legger føringer for hvorvidt man tillater amerikansk fotavtrykk i Norge, med «forsterkningsplanverk, forhåndslagre, havner, flyplasser, sambandsinstallasjoner og radaranlegg, samt øving og trening [...] langs Russlands yttergrense» (Heier, 2019, s. 81).

I langtidsplanen for forsvarssektoren 2015-2016 nevnes USA 21 ganger og ordet «alliert» 214 ganger. De samme ordene benevnes i LTP 2019-2020 henholdsvis 53 og 317 ganger. Dette er alene et tegn på Norges økte fokus i retning deres viktigste sikkerhetsgarantist. Denne dreiningen observeres og i FMR 2015 og 2019, hvor alliert nærvær og alliert trening og øving blir fremhevet som en viktig del i å sikre et troverdig nasjonalt forsvar. Økningen i fokuset på alliert nærvær, byrdefordeling internt i alliansen, knytte USA nærmere forsvaret av Norge, samt trening gjennom felles øvelser og tilrettelegging for NATO øvelser på norsk jord er indikatorer på økt vektlegging av amerikansk forsvarssamarbeid i norsk forsvarsplanlegging. I LTP 2019-2020 slås det fast at «bilaterale planer for støtte og forsterkning fra nære allierte» er en av hovedpilarene i norsk forsvarspolitik (Prop. 62 S, (2019-2020), s. 24). Dette synliggjør en dreining mot økt amerikansk forsvarssamarbeid.

4.3.2 Øvelser

Øving og trening med allierte styrker er for Norge et viktig sikkerhetspolitisk virkemiddel. I *Langtidsplan for Forsvaret 2014-2015* uttaler regjeringen flere ganger at de skal legge opp til og prioritere mer alliert øving og trening på norsk territorium. Denne ordbruken forsterkes i *Langtidsplan for Forsvaret 2019-2020* hvor regjeringen ønsker å legge «bedre til rette for at flere allierte øver og trener i Norge» (Prop. 62 S, (2019-2020), s. 83). Norske myndigheters økte fokus på mer alliert øving og trening har to begrunnelser. For det første er øving og trening et virkemiddel for effektiv avskrekking. Gjennom økt alliert øving og tilstedeværelse, vil det kollektive forsvaret av Norge fremstå mer troverdig. Samtidig ivaretar det alliert nærvær i Norge i fredstid, og bidrar til økt stabilitet og forutsigbarhet. Den andre begrunnelsen er at allierte øvelser i Norge fører til et mer effektivt mottak av allierte forsterkninger i krisesituasjoner. Arbeidet med å innlemme allierte styrker inn i nasjonal øving og trening er viktig for å få dette til å fungere effektivt. Mange av øvingsscenarioene baserer seg derfor på en reell forsterkning av Norge. Øvelsene gir bedre forutsetninger og sammenheng for å gjennomføre skarpt planverk, og skaper bedre samhandling mellom allierte styrker (Prop. 151 S (2015-2016), s. 83). Videre er det en fordel at land som bidrar i forsvaret av Norge har erfaring med å operere under norske forhold, som også øker den operative evnen til NATO. Det norske fokuset på alliert trening og øving vises gjennom *Joint Viking 2015* og *2017*, *Trident Juncture 2018* og *Cold Response 2016* og *2020*.

Joint Viking 2015 ble holdt i Finnmark med om lag 5000 deltakende soldater. Øvelsen er den største i området siden 1967 da NATO-øvelsen *Barfrost* ble holdt. *Joint Viking* ble igjen holdt i 2017. Her var det ca. 8000 soldater med på øvelsen, hvorav 700 av dem var fra USA og Storbritannia. Disse to øvelsene baserte seg på et «trip wire»-konsept på NATOs nordflanke (Heier, 2021a, s. 145). En del av hensikten med dette var å vise for Russland at de ikke kunne angripe Norge uten at USA ble engasjert, og at en konflikt i Finnmark vil være et alliert anliggende i en kamp om Norge.

Øvelsen *Trident Juncture* ble i 2018 holdt som den største øvelsen i NATO siden 2002. Fra 2014 «jobbet Forsvarsdepartementet målrettet» for at Norge skulle få være vertsnasjon for denne øvelsen (Heier, 2021a, s. 146). Øvelsen skulle vise at NATO ville stå sammen i forsvaret av et NATO-land, og totalt deltok ca. 50 000 soldater. For Norge var øvelsen særdeles viktig sikkerhetspolitisk, først og fremst fordi den styrket de politiske båndene til Norges viktigste allierte. For regjeringen skulle øvelsen demonstrere «tydelig norsk evne og

vilje til å prioritere og legge til rette for alliert nærvær i norske nærområder» (Prop. 151 S (2015-2016), s. 109). Under øvelsen deltok det amerikanske hangarskipet USS *Theodore Roosevelt*. Dette var første gang et hangarskip befant seg i norske farvann siden 1991. Det amerikanske skipet simulerte en beskyttende front mot russiske styrker, for å la allierte ilandsette i Trøndelag. For USA var det viktig å vise at de kunne ha kontroll over områdene Trøndelag, Nordland og Troms, slik at de kunne opprettholde et vedvarende press mot Kolahalvøya. Øvelsen *Trident Juncture* viste seg å være «svært viktig for å revitalisere deler av totalforsvars- og vertslandsstøttekonseptet» og gav erfaringer til revideringsprosessen av Forsvarets operative planverk Arctic Guard (Prop. 1 S, (2019-2020), s. 14).

Cold Response er en øvelse som er avholdt hvert andre år siden 2006, for å legge til rette for at allierte styrker kan øve på høyintensitetsoperasjoner i arktisk klima. I perioden 2014-2021 har den blitt holdt i 2014, 2016 og 2020. Til vanlig avholdes den i Nord-Norge, men i 2016 var øvelsen lokalisert i Trøndelag. En del av begrunnelsen for valget av Trøndelag var for å teste amerikansk forhåndslagret materiell i området, og sørge for at dette fungerer. Gjennom *Cold Response* 2016 ser vi at fokuset fra USA har økt mot nordområdene, og at norske myndigheter vektlegger alliert samarbeid i forsvaret av Norge.

4.3.3 Bilaterale forsvarsavtaler og felles oppdragsløsning

Økt norsk allianseintegrasjon med USA kan eksemplifiseres gjennom bilaterale forsvarsavtaler som enten er ugraderte og åpne, eller i større grad enigheter internt i regjeringsapparatet med andre stater og deres tilstedeværelse og bruk av norsk jord. Tettere alliansesamarbeid og avtaleverk med USA har kommet til uttrykk gjennom tilstedeværelse av amerikanske marineinfanterister på Setermoen og Værnes, *Marine Corps Prepositioning Program* om forhåndslagring av materiell og *Supplementary Defence Cooperation Agreement* (SDCA) fra 2021. Videre er det mulig å se eksempler på tillatelser som trolig er gitt til USA når det gjelder ubåt-anløp i norske havner med atomdrevne ubåter, bruk av flyplasser, *Collocated operational base* for amerikanske jagerfly i Sør-Norge, og kystnære-, sjønære-, luft-, og etterretningsoperasjoner i det daglige. Det er et fåtall ugraderte kilder om omfanget av amerikansk tilstedeværelse i Norge utover det som er formalisert i offentlige dokumenter og tilgjengelig på ugraderte plattformer.

I 2005 inngikk Norge og USA en rammeavtale om forhåndslagring og forsterkning. Denne erstattet en tidligere rammeavtale fra 1981 (St.prp. nr. 77, (2005-2006), s. 1). Rammeavtalen

gjelder for programmet *Marine Corps Prepositioning Program-Norway* (MCPN) og omhandler lagring av våpen, kjøretøy og annet materiell fra amerikanske styrker. Hovedtyngden av materiell i MCPN tilhører *Norwegian Air Landed Marine Expeditionary Brigade* (NALMEB), og andre avtaler om lagring av det amerikanske luft- og sjøforsvaret sitt materiell reguleres av annet avtaleverk. Siden 2015 har det vært en ordning med amerikansk rotasjonsbasert øving og trening samlokalisert med norske avdelinger på basene Værnes og Setermoen (Prop 62 S, (2019-2020), s. 14). Det har vært politisk debatt om Solberg-regjeringens praktisering av baseerklæringen i lys av USMC rotasjonsbaserte tilstedeværelse, synliggjort gjennom eksempelvis skriftlig spørsmål fra stortingsrepresentant Haltbrekken i 2017 hvor det blir spurt om «Regjeringen regner dette som en base av utenlandske styrker på norsk jord i fredstid» (Stortinget, 2017). Svaret fra forsvarsminister Søreide var at ordningen «er en del av oppfølgingen av rammeavtalen som ble inngått» i 2005, som åpner for «utstrakt øving og trening av amerikanske styrker i Norge» (Stortinget, 2017).

Avtalen MCPN, mellom Norge og USA, har vært «sentralt i det sikkerhetspolitiske samarbeidet med USA» og illustrerer norsk vektlegging av alliert forsterkning og integrasjon av allierte styrker i norsk forsvarsplanlegging, (Prop. 62 S, (2019-2020), s. 80). I tillegg til MCPN er amerikansk forhåndslagring i Norge organisert i *Collocated Operating bases* (COB) som regulerer det amerikanske luftforsvarets lagring av utstyr, og den amerikanske marinens forhåndslagring av to større feltsykehus i Norge, såkalte *Navy Fleet Hospitals* (St.prp. nr. 77, (2005-2006), s. 1). Dette er to avtaler fra 2005 som har vært videreført i LTP 2015-2016 og LTP 2019-2020. I begge planene har avtalens viktighet blitt presisert da disse sementerer at «det langvarige og tette forholdet til USA fortsettes og styrkes» (Prop. 62 S, (2019-2020), s. 80). I LTP 2015-2016 anbefalte Regjeringen å flytte COB-lageret for kampfly fra Bodø til Evenes og COB-lageret for tankfly fra Sola til Rygge, slik at lagrene ble «lokalisert på en beskyttet operativ militær kampflybase [...] som gir synergi og tilrettelegger for samarbeid, spesielt ved regelmessig alliert tilstedeværelse i fredstid» (Prop. 151 S (2015-2016), s. 84). I all den tid norske myndigheter anser USA som vår viktigste allierte og at «avtalene om amerikansk forhåndslagring har stor sikkerhetspolitisk og operativ verdi», bidrar COB til hurtig mottak av amerikanske kampfly og tankfly, og illustrerer norsk vektlegging av allierte forsterkningsstyrker i nasjonal forsvarsplanlegging (Prop. 151 S, (2015-2016), s. 19, s. 83).

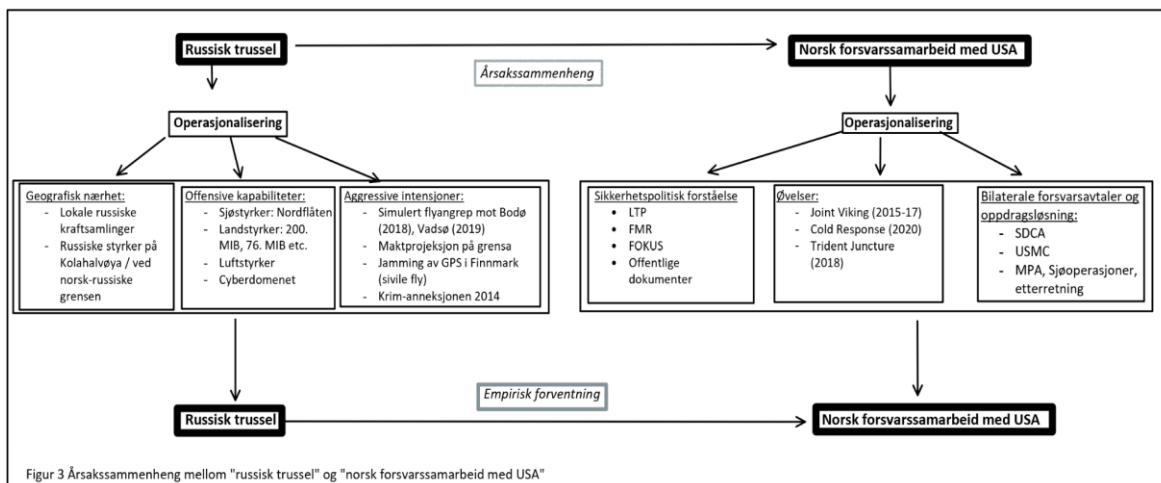
I langtidsplan for forsvarssektoren 2019-2020, viser Regjeringen at det pågår «arbeid for å fornye avtalen om *Collocated Operating bases* med U.S. Air Force Europe», samt til en pågående dialog omkring «fremtidige amerikanske infrastrukturiltak i Norge innenfor rammen av European Deterrence Initiative» (Prop 62 S, (2019-2020), s. 80). Dette arbeidet dreide seg om å fortsette å styrke det langvarige og tette forholdet til USA i relasjon til forsvaret av Norge. Denne ambisjonen fra LTP 2019-2020 ble tydelig regulert gjennom et «oppdatert rettslig rammeverk for amerikanske styrkers tilstedeværelse på norsk territorium» i form av den bilaterale forsvarsavtalen *Supplementary Defense Cooperation Agreement* i 2021 (Stortinget, 2021). SDCA er et tillegg til de allerede eksisterende avtalene Norge har med NATO. Avtalen kom etter initiativ fra USA, som en del av tidligere president Barack Obamas Europa-strategi, der landet skulle etablere et tydeligere nærvær i allierte europeiske land. Ifølge forsvarsdepartementet oppdaterer SDCA regelverket omkring amerikanske rettigheter og muligheter i Norge. Det er også en «forutsetning for at USA skal kunne foreta infrastrukturinvesteringer i Norge», og legger opp til en tett dialog og et nært samarbeid mellom de to landene (Utenriksdepartementet, 2021). Fra forhandlinger i 2018 til underskrivelse i 2021, viser SDCA tydelig en videreutvikling av det bilaterale forsvarssamarbeidet med USA. Amerikanske militære styrker får garantert tilgang til fire omforente områder, såkalte *Agreed Facilities and Areas* (AFA) i Norge; Sola, Rygge, Evenes og Ramsund. Det amerikanske marinekorpset har hatt eksklusiv tilgang til egne forhåndslagre i Norge, og SDCA utvider muligheten for amerikanske styrker til å få eksklusiv tilgang til de omforente områdene i tillegg. Avtalen stadfester det nære forholdet og bilaterale forsvarssamarbeidet mellom Norge og USA og illustrerer norsk dreining mot økt forsvarssamarbeid med Norges primære sikkerhetsgarantist USA.

En utvikling i retning økt amerikansk tilstedeværelse, ble synlig under Solberg-regjeringene, gjennom amerikanske styrker som opererte i de norsk-russiske grenseområdene og et økende antall «ubåter, maritime patruljefly, jagerfly og marinesoldater» (Heier, 2021a, s. 25). Det er her tale om amerikanske maritime patruljefly P-8 *Poseidon* som flyr fra Andøya, transportfly for luft-til-luft tanking fra Sola og kampfly fra Rygge, reaktordrevne ubåter fra Grøtsund i Tromsø og etterretningsoperasjoner. Videre har Norge søkt å forsterke det maritime overvåkningssamarbeidet med USA ved å anskaffe P-8 gjennom *Foreign Military Sales*-avtaleverket i 2017 (Prop. 1S (2019-2020), s. 75). I 1957 vedtok norske myndigheter at amerikanske flyvninger fra Andøya ikke skulle fly tokt øst for 24 lengdegrad (Heier, 2021a, s. 30). Norge fikk kjøpe egne patruljefly fra USA for å opprettholde effekten, men

med aldrende P-3 *Orion* og økende stormaktsrivalisering har det vært en økning i amerikanske flytokter fra Andøya og Reykjavik. Den økte amerikanske luftmilitære aktiviteten har forekommet sammen med britiske og norske maritime patruljefly for å «jakte mer effektivt og systematisk på russiske ubåter» (Heier, 2019, s. 120). Når det gjelder allierte ubåter, har det ifølge Statens strålevern sin trusselvurdering av Kriseutvalget for atomberedskap i 2018, vært hyppigere anløp av allierte reaktordrevne fartøyer i Norge på Haakonsvern Orlogsstasjon og Grøtsund Havn utenfor Tromsø. Det har vært en økning fra 10-15 anløp i året til over 40 anløp fra britiske, franske og amerikanske ubåter i dag (Selnes et al., 2018, s. 9). Slik ser vi økende felles oppdragsløsning og forsvarssamarbeid med USA.

Norge har tradisjonelt vært tilbakeholdende med å delta i sjøoperasjoner sammen med allierte langs russiske ubåtbaser på Kola. Dette kom til syne gjennom utspillet til daværende sjef for Forsvarets operative hovedkvarter, generalløytnant Rune Jakobsen i VG juli 2020. Der gjennomgikk han hvorfor norske fartøy ikke deltok sammen med tre amerikanske fartøy og et britisk marinefartøy når de seilte langs Kolahalvøya (Johnsen, 2020a). Generalløytnanten fremholdt ønsket om lavspenning i nordområdene, og at det er norske fly og fartøyer som skal seile i Russlands økonomiske sone og ikke amerikanske overvåkningsfly og overflatefartøy (ibid.). Noen måneder senere sendte norske myndigheter KNM- «*Thor Heyerdahl*» til en alliert-ledet flåteøvelse som på det nærmeste var 50 nautiske mil fra Russland (Johnsen, 2020b). Deltakelsen ble begrunnet fra forsvarsminister Frank Bakke-Jensen med at det «sikret en troverdig og transparent aktivitet i Barentshavet» gjennom å informere allierte enkeltland om norske retningslinjer i egne nærområder (Stortinget, 2020). Eksempelet viser hvordan Norge prioriterer forsvarssamarbeidet med USA når det kommer til sjøoperasjoner, på tross av at det bidrar til økt spenning i nordområdene.

Årsakene bak stormaktsrivaliseringen i nord, økt russisk trussel og økt alliansetilpasning fra Norge, kan fremstå som sammensatte. Gjennom den empiriske beskrivelsen kan vi videreutvikle *Figur 2* til *Figur 3* med en konkretisering av indikatorene. Oppgaven skal videre anvende den teoretiske forklaringsmodellen til å analysere utviklingen av økt forsvarssamarbeid med USA i lys av den russiske trusselen.

Figur 3 Kausaldiagram: Årsakssammenheng mellom russisk trussel og norsk forsvarssamarbeid med tydeliggjøring av indikatorer.

Kapittel 5 Analyse

I denne delen av oppgaven skal vi søke å besvare problemstillingen: «*Hvordan bidrar det russiske trusselbildet til å forklare norske myndigheters dreining mot mer amerikansk forsvarssamarbeid i nordområdene i perioden 2014-2021?*». Den empiriske forventningen lagt til grunn er at norsk dreining mot mer amerikansk forsvarssamarbeid kan forklares i lys av den økende russiske trusselen etter 2014. Basert på den empiriske beskrivelsen i kapittel fire vil vi i analysen benytte oss av Walt sin trusselbaserte teori. Hvilke valg som tas på bakgrunn av endringer i den russiske trusselen er fokuset i denne oppgaven, og Walts faktorer aggressive intensjoner, geografisk nærhet, og offensive kapabiliteter benyttes. Disse anvendes for å forstå hvordan russisk trussel bidrar til økt norsk forsvarssamarbeid med USA.

5.1 Aggressive intensjoner

Russiske aggressive intensjoner viste seg gjennom handling i 2014 da landet annekterte Krimhalvøya og støttet separatister i Øst-Ukraina. For norske myndigheter demonstrerte det

en russisk vilje og evne til å bruke makt mot et tilgrensende land for å nå politiske mål. Anneksjonen var en påminnelse om å ikke ta den freden som hadde preget store deler av det europeiske kontinentet de siste 20 årene for gitt. Fokuset gikk fra opprørsbekjempelse og intervensjon i Midtøsten tilbake til Russland. Etter ti år med militærreform fremsto Russland som «en fleksibel og anvendelig militærmakt, som i større grad fungerer som et politisk verktøy for myndighetene» (Etterretningstjenesten, 2019, s. 38). Russisk militær modernisering og styrkeoppbygging begrunnes av Russland gjennom et økt behov for kontroll og tilstedeværelse i nordområdene, et område både norsk og russisk økonomisk sone strekker seg inn i. Tilstedeværelse og kontroll i eget nærområde i nord og økonomisk sone, er viktig for både Russland og Norge. Derfor har begge landene vektlagt et godt samarbeid og uttalt et ønske om å forhindre en militarisering av nordområdene. Likevel har Norge observert en større russisk oppbygging av militære kapasiteter i nord, og dette kan tolkes som et uttrykk for aggressive intensjoner fordi uttalte målsettinger og handling ikke samsvarer.

Som en konsekvens av Russlands annekasjon av Krimhalvøya i 2014, revitaliserte norske myndigheter forsvarsplanverk fra 80- og 90-tallet. Norges strategiske tomteverdi som frontlinjestat i NATO ble gjenopprettet, samtidig som frykten for en militærkonflikt i nordområdene med Russland gjenoppsto. Norske myndigheter fryktet å havne i en konflikt som var for stor for Norge og for liten for NATO. Denne bekymringen ledet til at Norge arbeidet internt i NATO for å rette fokuset mot nordområdene, fremfor i Sør- og Sentral-Europa. USA og andre NATO-land tok sterk avstand fra Russland etter annekasjonen av Krimhalvøya, og for Norge ble det viktig å ta et klart standpunkt og «holde seg på linje med fordømmelsen som kom fra nære allierte, slik som USA og NATO» (Heier, 2021a, s. 132). Fordømmelsen kom til uttrykk gjennom endret språkbruk overfor Russland, og i FOKUS ble vektleggingen av landet som en trussel forsterket i perioden 2014-2021. Blant politikere og embetsverk ble «forsøk på å forstå russiske synspunkter, ut fra realpolitiske snarere enn idealistiske termer», uaktuelt (Heier, 2021a, s. 132). Russiske folkerettsbrudd i Ukraina førte til at Norge tok mer avstand fra Russland og tilnærmet seg USA i fordømmelsen av annekasjonen av Krimhalvøya. Denne endringen viser tydelig Norges dreining mot USA og som et tilsvarende fra Russland ble Norges valg og dreining kritisert. I FOKUS 2021 kritiserer Russland økt norsk militær aktivitet i nord og tettere integrasjon med USA (Etterretningstjenesten, 2021). Den russiske oppfatningen av Norge endret seg til NATOs frontlinjestat fremfor en nabo i vest (Etterretningstjenesten, 2021, s. 8). Russland reagerte

på standpunktet norske myndigheter tok, og Norge viste tydeligere en vektlegging av NATO og forsvarssamarbeidet med USA.

Tradisjonelt har Norge vektlagt en mild språkbruk og nøytrale ord i beskrivelsen av den russiske trusselen. Dette kan vi se gjennom ordbruk som «nabo», «samarbeid» og «samarbeidspartner». Shiping Tang vektlegger i *A theory of security strategy of our time* hvordan stater burde avstå fra å definere en annen stat som fiende, og nedtone anklagelser ovenfor den andre staten (Tang, 2010, s. 149). Norges tradisjonelt nøytrale språkbruk har forhindret stereotypiske holdninger om Russland som en kontinuerlig trussel og et land det er umulig å samarbeide med (Jønholt, 2022, s. 16). Dette endret seg etter 2014, og vi ser en tiltakende grad av fordømmelse og et ideologisert språkbruk som tydeliggjorde en forverring i norsk persepsjon på den russiske trusselen. I LTP 2019-2020 fremstilles Russland som en stadig større sikkerhetsutfordring, samtidig som Norge fremholder et fortsatt ønske om et stabilt og forutsigbart samarbeid. Trusselen fra Russland er til stede og økende, men norske myndigheter vil ikke karakterisere landet som en fiende. Denne dualitet kommer til uttrykk i norske myndigheters ordvalg når det gjelder Russland, «hvor talene oftest begynner med å anklage Russland for å ikke respektere internasjonal lov, samtidig som dette balanseres med beroligende ordbruk som å fordre til å fortsette samarbeidet, selv etter annekteringen av Krim», (Jønholt, 2022, s. 34). Det viser hvordan den norske regjeringen balanserer mellom tettere tilknytning til USA, og samtidig opprettholder en til dels nøytral språkbruk for å berolige Russland.

Forsvarsreformer, modernisering og stormaktsrivalisering har ført til at russisk militær aktivitet i nordområdet har økt i perioden 2014 til 2021. Russland har gjennomført flere beredskapsøvelser som har hatt til hensikt å skape usikkerhet rundt russiske målsetninger og planer. Dette ble sett under annekseringen av Krimhalvøya, hvor en beredskapsøvelse var satt i gang samtidig (Ravndal, 2016, s. 50). Som vist i kapittel fire ser vi flere russiske øvelser i norske nærområder, hvorav enkelte består av simulerte angrep mot Norge og norsk infrastruktur. I tillegg gjennomfører Russland skarpskyting og missiltesting utenfor norskekysten. Det føyer seg inn i et mønster hvor Russland opererer stadig lengre vest og tettere på norske landegrenser enn tidligere. Slik aktivitet oppfattes som ubehagelig og truende for den norske regjeringen, fordi mesteparten av aktivitetene enten er rettet mot norske installasjoner eller er et svar på militær aktivitet som foregår i Norge. Norske myndigheter reagerer på denne truende atferden med å åpne opp «for mer amerikansk

opprustning i nord», og legger til rette for økt grad av alliert øving og trening i nordområdene (Heier, 2019, s. 181).

Som følge av et Russland som i økende grad preger det norske trusselbildet, har Regjeringen, ved forsvarsdepartementet, aktivt arbeidet for å avholde store NATO-øvelser i Norge. I perioden mellom 2014 og 2021 har det vært en økning i antall og omfang av alliert øving og trening på norsk jord. Et eksempel er USMC som jevnlig trener i Norge, med spesielt fokus på aktivitet i vintermånedene (Åtland, Nilsen & Pedersen, 2022, s. 73). Gjennom slik alliert tilstedeværelse, øving og trening forsterker regjeringen forsvaret av Norge. Øvelsene *Joint Viking* i 2015 og i 2017 viser hvordan Norge legger til rette for alliert trening i nordområdene tettere opp mot den norsk-russiske grensen. Dette symboliserer en villighet fra norsk side til å tilsidesette begrensninger på alliert øvingsvirksomhet i Finnmark. Flere av scenarioene i disse øvelsene baserer seg på forsvaret av norsk territorium mot en uidentifisert styrke som angriper fra nordøst. Ofte gjennom landsetting av allierte forsterkninger til Norge. Norske myndigheter jobbet målbevisst for å avholde storøvelsen *Trident Juncture 2018*, og dette kan sees på som et element i avskrekkelsen av Russland. Øvelsen var en maktprojeksjon som klart og tydelig viste NATOs kapabiliteter, og NATOs vilje til å forsvare Norge i en militær konflikt (Black et al., 2020, s. 45). *Trident Juncture 2018* bidro i tillegg til en styrking av det operative samarbeidet mellom Norge og USA. En annen fordel med slike øvelser sett fra norsk ståsted, er at allierte styrker opparbeider seg erfaringer rundt forsvaret av Norge, som mitigerer frykten for en konflikt som er for liten for NATO og for stor for Norge. Alliert trening og øving på norsk jord gjør den norske dreiningen mot balansering av den økende russiske trusselen gjennom forsvarssamarbeid tydeligere.

På den andre siden kan vi se at økt øvingsaktivitet i nordområdene av NATO og USA, fører til motreaksjoner på russisk side. Som en reaksjon på *Joint Viking 2015*, gjennomførte Russland en beredskapsøvelse hvor de i skjul oppmarsjerte 40 000 styrker tett på den norsk-russiske grensen (Heier, 2021, s. 145). Det er ikke slik at all militær aktivitet og øvelser er et tegn på aggressive intensjoner, spesielt når russiske styrker «gjennomfører tusenvis av øvelser hvert år» (Ravndal, 2016, s. 40). Likevel kan slike beredskapsøvelser vise et russisk behov for å reagere på den økte allierte tilstedeværelsen. Denne type militær aktivitet kan av Russland bli brukt som et virkemiddel overfor Norge for å uttrykke misnøye for norsk tilretteleggelse av økt alliert aktivitet på norsk territorium.

Et element i diskusjonen omkring øvelser og militær aktivitet, er at det oppleves som truende for motparten på begge sider av grensen. Både Norge og Russland tvinges på denne måten til å iverksette forebyggende sikkerhetstiltak som svar på hverandres opplevde aggressive intensjoner (Heier, 2019, s. 181). Dette skaper en spiral hvor den oppfattede trusselen øker i takt med mottiltak på hver side. Norge legger til rette for økt alliert øving og trening, og offensive, russiske handlinger kommer som svar på det som oppfattes som økt alliert tilstedeværelse i nordområdet (Etterretningstjenesten, 2019, s. 25). Videre blir russiske øvelser oppfattet som truende for Norge, og kan som konsekvens bidra til et forsterket forsvarssamarbeid med USA.

5.2 Geografisk nærhet

Russland og Norge deler en 197,7 kilometer lang grense fra Pasvikdalen og opp til Grense Jakobselv. Fra 40 til 65 kilometer bortenfor de gule grensestolpene og den norske grensevakten står to tredjedeler av russiske marinestyrker (Heier, 2019, s. 27). Militærbasen på Severomorsk rett nord for Murmansk, er 110 kilometer fra Norge og hovedsete til Nordflåten, den største i den russiske marinen. Rett sør for Kolahalvøya ligger Alakurtti hvor Russland har konstruert bygninger for å huse en av to arktiske brigader. I Petsjenga-Luostari området, 10 til 20 kilometer fra den norske grensen, ligger den 200. motoriserte infanteribrigaden, en arktisk brigade utstyrt for militære operasjoner i arktiske forhold (Jakobsen, 2015). I tillegg finner vi et russisk atomlager som ligger i Zaozersk, omkring 65 kilometer fra den norsk-russiske grensen, og bare 94 kilometer fra Kirkenes (Nilsen, 2017). Russland har beviselig militære styrker tett opp mot norsk grense og har hatt det over flere tiår, men i de senere årene har man observert en betydelig militær opprustning på russisk side som følge av GPV 2020 og GPV 2027. Seniorforsker ved NUPI, Julie Wilhelmsen, mener at «Russland bygger ut sitt forsvar for å vise NATO at de er slagkraftige, og at opprustningen ikke er direkte rettet mot Norge», (Hykkerud, 2018). Selv om russisk opprustning kan sies å ikke være rettet mot Norge i seg selv, bidrar russisk styrkeoppbygging i geografisk nærhet til Norge, med utplassering av nye våpensystemer, landmilitære styrker og oppgraderinger, til usikkerhet for norske myndigheter rundt Russlands hensikter (Hykkerud, 2018). Den sikkerhetspolitiske spenningen i nordområdene fører til at endringer i militære styrker på russisk side blir mistenkeliggjort, spesielt når endringene kombineres med en russisk vilje til å bruke militærmakt for å oppnå politiske mål. På den andre siden kan man si at Russlands «massive utbygging på russisk side er en direkte respons på NATOs

tilstedeværelse i nord» (Hykkerud, 2018). Samtidig vil, som drøftet ovenfor, NATOs militære aktivitet i nordområdene øke som en reaksjon på at Russland styrker seg i området. En rustningsspiral oppstår, og ethvert land får paradoksalt mindre sikkerhet selv om begge sidene ønsket seg mer sikkerhet.

Usikkerheten som oppstår når det kommer til Russlands tilstedeværelse og modernisering i nordområdene, kan føre til en forsterket og forstørret persepsjon av den russiske trusselen. Denne usikkerheten omkring Russlands intensjoner og målsettinger, bidrar til at statssikkerheten får større fokus. Seniorforsker Julie Wilhelmsen mener at når staters sikkerhet blir sentrum for oppmerksomhet vil styresmakter høre mest på ansatte i sikkerhetsetater (Hykkerud, 2018). Med det mener Wilhelmsen at de som analyserer og bedømmer trusler mot statens sikkerhet, og utvikler perspektiver på videre forsvars- og sikkerhetspolitikk, vil lyttes på i større grad enn personer som arbeider for tettere fiskerisamarbeid, handelsrelasjoner og kulturutveksling. Embetsverk i Forsvarsdepartementet og Utenriksdepartementet, Forsvaret og Etterretningstjenesten vil, som en del av arbeidsoppgavene deres, tenke på verst-tenkelige scenarier hvis det skulle oppstå en militær konflikt med Russland. Som følge av fokuset på statssikkerhet, og betydningen sikkerhetsetatene får, kan trusselbildet fremlegges verre enn det i realiteten er. Tiltak som avskrekkelse, allianseintegrasjon og økt forsvarssamarbeid blir da mer fremtredende valgalternativer i politiske beslutningsprosesser.

Et økt alliansesamarbeid med USA kan skyldes den demonstrerte, norske geografiske nærheten til russiske landstyrker, Nordflåten og atomubåtene i Gadzhijevo, rundt hundre kilometer fra den norske grensen (Nilsen, 2013). Norges nærhet til Nordflåtens strategiske ubåter med ballistiske missiler (SSBN), som Russland vil gå langt i å beskytte, gjør Norge utsatt. Dette bekreftes i LTP 2019-2020 hvor Russlands «potensielle etablering av Bastionforsvaret [er] Forsvarets dimensjonerende scenario for en eventuell stormaktskonflikt» (Kvam, 2021). Scenarioet om Russlands etablering av et bastionforsvar i en stormaktskonflikt, er for å sikre troverdig avskrekkelse og mulighet for kjernefysisk gjengjeldelse. Uten denne delen av den russisk nukleære triaden «vil Russland trolig tape både krigen og sin stormaktsstatus i etterkant» (Kvam, 2021). For å gjøre Nordflåten til en mer troverdig motmakt overfor USA og NATO, er det for Russland viktig «å få uhindret tilgang til det åpne hav, under polisen eller ut i Norskehavet» (Heier, 2021b, s. 14). En handlemåte for å oppnå denne uhindrede tilgangen kan inkludere etableringen av en russisk

forsvarslinje nedover Norskehavet, forbi Nordkappgapet (mellom Bjørnøya og Finnmark) og ned mot GIUK-gapet. Det vil kunne plassere Finnmark og deler av Troms bak fiendens linje, og «true både norsk territorium og de transatlantiske forsyningslinjene» (Prop. 62 S, (2019-2020), s. 23). Denne trussel forståelsen om Russlands stridslogikk og mulige bakkeoffensiver mot Alta i et krigsscenario, er noe av bakgrunnen for gjenopprettelsen av Porsanger bataljon og oppbyggingen av Finnmark Landforsvar (FLF). Forståelsen var at russiske styrker i en konfliktsituasjon ville etablere fremskutte forsvarsposisjoner i Finnmark, for å ha tilstrekkelig dybde til å kunne nekte NATO angrepsoperasjoner videre øst mot atomubåtene og strategisk infrastruktur opp til hundre kilometer fra den norske grensen.

Gjenopprettelsen av landmilitære styrker i Finnmark og et økt fokus på styrker egnet til konvensjonelt territorielt forsvar, ble gjennomført basert på norske myndigheters trusselbilde av Russland. Dette behovet for endring ble synlig i starten av 2014, hvor Forsvaret var preget av nedskalering, fokus på kvalitet over kvantitet, og en nedprioritering av evnen til å løse operasjoner i det øvre konfliktspekteret, som for eksempel å stå mot en etablering av bastionforsvaret på russisk side. Gjennom USAs tanke om *compatible and complementary capabilities* endret norske myndigheter Forsvaret fra et mobiliseringsforsvar preget av høyt volum, til et innsatsforsvar med nisjekapasiteter som kunne inngå i allierte styrkepakker (Heier, 2019, s. 69). Forsvarsdepartementet slo fast at situasjonen var alvorlig etter at «tiår med lavspenning hjemme, samtidig som Forsvaret har hatt store og krevende oppgaver ute, har medført at det ikke har blitt prioritert tilstrekkelig ressurser til beredskap, vedlikehold og logistikk for operasjoner i det øvre konfliktspekteret» (Prop. 151 S, (2015-2016), s. 5). Dette overforbruket av militære styrker i utlandet, kombinert med nedskalering og omorganisering etter 2000-tallet, førte til at Forsvaret ikke hadde «den nødvendige evnen til å løse de viktigste oppgavene eller reaksjonsevne og utholdenhet som svar til det trusselbildet krever» (Prop. 151 S, (2015-2016), s. 5). Stormaktsrivaliseringen mellom USA og Russland, som tilspisset seg etter anneksjonen av Krimhalvøya, påvirket norsk sikkerhetspolitikk raskere enn endringene i forsvarsstrukturen ble realisert for å mitigere trusselen. Tormod Heier fremholder at det var denne tregheten i norsk re-etablering av det territoriale forsvaret «som reduserer det norske handlingsrommet overfor Russland, og som gjør at balansen mellom å være «god nabo» og «god alliert» dreier i retningen av det siste» (Heier, 2019, s. 71). En stadig økende russisk trussel og et forsvar som ikke er dimensjonert

til å møte denne trusselen fører til at Norge reagerer med å åpne for mer forsvarssamarbeid med USA.

Valget om å øke forsvarssamarbeidet med USA på grunn av lav prioritering av «styrker egnet til konvensjonelt territorielt forsvar, i tråd med det tradisjonelle statssikkerhetsbegrepet», ble synlig i FMR 2015 (Heier, 2019, s. 68). I sitt fagmilitære råd anbefalte daværende forsvarssjef Haakon Bruun-Hanssen å styrke forsvaret av Norge ved at «allierte dekker opp for våre manglende kapasiteter» (Forsvaret, 2015, s. 72). Den militære moderniseringen og utviklingen av russisk operativ evne forsterket den militære asymmetrien mellom Norge og Russland, og gav Russland større mulighet til påvirkning på norske interesser og aktiviteter i nord. I tillegg har russiske avdelinger evnet å skjult forflytte store styrker over lengre avstander på jernbane, gjerne nært den norske grensen. Under øvelsen *Vostok 2014* demonstrerte Russland evnen til store strategiske forflytninger med 25 togsett og flertallige transportfly og støttedartøyer over avstander på så mye som seks tusen kilometer (Ravndal, 2016, s. 48). Dette gjøres for «å øke overraskelsesmomentet slik at norske og allierte myndigheter i størst mulig grad opplever dette som ubehagelig og potensielt truende» (Heier, 2019, s. 119). Den usikkerheten og uforutsigbarheten som Russland står for i norsk forsvarsplanlegging er utfordrende for norske sikkerhetsinteresser. Etter 2014 ble det klart at Norges nasjonale forsvarsevne ikke sto i sammenheng med den dimensjonerende trusselen, og i LTP 2019-2020 ble «bilaterale planer for støtte og forsterkning fra nære allierte» fremhevet som en av hovedpilarene i norsk forsvarstenking (Prop. 62 S, (2019-2020), s. 24). Denne realisasjonen om at Norge selv ikke kunne balansere trusselen Russland sto for, bunnet ut i konkrete, realpolitiske uttrykk om tettere integrasjon med USA som for eksempel SDCA, rotasjonsbaserte USMC på Setermoen og Værnes, felles seilas og forhåndslagring av materiell.

Et motargument mot norske myndigheters tanker om en begrenset evne til å møte Russlands makt med motmakt, har utviklet seg de senere årene. Argumentet er at det finnes lite empirisk belegg for å kunne fastslå med sikkerhet at bastionforsvaret og offensiv bruk av russiske hærstyrker inn over Finnmark er en potensiell handlemåte i en konflikt. Troverdigheten rundt russisk evne til å gjennomføre en slik operasjon er lav på grunn av store operasjonsområder, ingen øvelser som trener på konseptet, og at Nordflåtens tre brigader av hærstyrker og marineinfanteri er redusert med nitti prosent siden den kalde krigen (Kvam, 2021). Videre er det ikke sikkert at den russiske viljen til å ta deler av Norge

og etablere sjøkontroll sørvest over Norskehavet er til stede. Ifølge NUPI-forsker Ina Holst-Pedersen Kvam feiler denne analysen om russisk handlemåte fordi den ikke «tilstrekkelig anerkjenner vesentlige endringer i våpenteknologi og Nordflåtens styrkestruktur såvel som Bastionforsvarets rasjonale og forutsetninger» (Kvam, 2021). Etterretningstjenesten, FFI, Forsvaret og Forsvarsdepartementet kan altså ta feil når de slår fast trusselgrunnlaget i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk, på bakgrunn av en antikvert og «foreldet forståelse av Russlands militære målsettinger og metodene foretrukket for å oppnå dem» (Kvam, 2021). Videre kan en vektlegging av Bastionforsvaret som konsept, et konsept som innebærer et stort landmilitært ressursbehov på russisk side, skape utfordringer i den norske forsvars- og sikkerhetspolitikken. En slik forstørret og oppjustert trusselvurdering av Russland og dets mulige handlemåter i krise- og krig, tatt på feilaktige premisser, kan bidra til et økt press for økt forsvarssamarbeid med USA.

5.3 Offensive kapabiliteter

Økningen av offensive kapabiliteter som kan true norsk territoriell integritet vil styrke Russlands plass i norske myndigheters trusselbilde og påvirke norske myndigheters forsvarspolitiske valg. Det er i norsk interesse å unngå en militarisering av nordområdene fordi det vil redusere den strategiske varslings tiden mellom Norge og Russland. God strategisk varslings tid har vært viktig for å opprettholde forutsigbarhet i forholdet mellom landene, og har blant annet blitt bevart gjennom norske selvpålagte begrensninger som gir nordflåten lang strategisk varslings tid. Militariseringen av nordområdene har motarbeidet dette, fordi kritisk norsk sivil og militær infrastruktur nå er innenfor skuddhold til Russlands nye og mer moderne missiler kombinert med at «russiske styrker får bedre reaksjonsevne og beredskap» (Regjeringen, 2015, s. 29). Det har ført til at varslings tiden nå er redusert til «timer og dager, istedenfor uker og måneder» (Prop. 62 S (2019-2020), s. 32). «Fordekt bruk av militærmakt stiller høye krav til tidlig oppdagelse» og med redusert varslings tid har Norges sikkerhetspolitiske virkelighet blitt forverret (Regjeringen, 2015, s. 29).

Videre er de russiske brigadene 200. MIB, 80. MIB og 76. luftlande brigade offensive kapabiliteter som kan bekymre den norske regjeringen, fordi disse styrkene er godt egnet til å angripe og rykke frem på fiendens dyp. Samtidig har Russland tilgang på bakkebaserte luftvernsystemer med høy mobilitet og egenbeskyttelse som kan settes inn i Finnmark for å understøtte brigadene, samt skape dybde i forsvaret av de strategiske kapabilitetene på Kolahalvøya. Kombinert med evnene har russiske styrker god strategisk mobilitet, som vist

under øvelse *Vostok 2014*. Russlands offensive kapabiliteter sett i sammenheng med deres geografiske nærhet og strategiske mobilitet forsterker asymmetrien i styrkeforholdene mellom Norge og Russland, og tvinger frem sikkerhetspolitiske valg på norsk side om allianseintegrasjon, beroligelse eller styrkeoppbygging.

Russlands militære styrking har fått konsekvenser for Norges muligheter til å utføre operasjoner på og fra eget territorium. Russland har som følge av moderniseringen et «større handlingsrom til å påvirke norske interesser og aktiviteter i nordområdene» (Etterretningstjenesten, 2017, s. 14). For norske myndigheter er dette en stor bekymring fordi landet dermed kan risikere å bli isolert bak fiendens linjer i Norskehavet gjennom etableringen av Bastionforsvaret (Meld. St. 36, (2016-2017), s. 14). Utviklingen av Russlands kjernefysiske styrker og forbedring av missiler forsterker faren ved et slik scenario. Norge er avhengig av allierte forsterkninger fra USA og NATO for å kunne forsvare seg mot et russisk angrep, fordi sårbarheter i eget forsvar «øker behovet for hurtig overføring av styrker til Norge» (Heier, 2021b, s. 16).

Den reduserte strategiske varslings tiden, offensive russiske kapabiliteter som er godt egnet til å gjennomføre angrep mot Norge og norsk frykt for å havne bak Russlands fremste linjer, bidrar til å forklare dreiningen mot mer norsk forsvarssamarbeid med USA. Dette kan blant annet være fordi norske myndigheter ikke har investert i det som er ansett som et minimum for å løse de oppgaver Forsvaret er satt til. Tidligere forsvarssjef Haakon Bruun-Hanssen uttalte i 2019 at «Forsvaret er på et minstenivå for et Norge i fredstid» (Gilbrant, 2019). Forsvarets evne til å løse oppgaver knyttet til alvorlige kriser og kollektivt forsvar ble omtalt i 2019 av forsvarsdepartementet som «mindre god» (Prop. 1 S. (2019, s. 55). Allikevel gikk Stortinget samme år inn for det såkalte «null-alternativet», med lavere ambisjoner enn i alternativ D beskrevet i FMR 2019 (Forsvaret, 2019, s. 40). Dette alternativet var ikke vurdert i FMR 2019 fordi den norske strukturen allerede er « redusert til et minimum» (Bruun-Hanssen, 2018). Dette kan igjen bidra til å forklare økt amerikansk tilstedeværelse observert gjennom økningen av antall USMC i Norge fra 2015 og SDCA fra 2021, som tetter egne mangler i forsvar av Norge (Forsvarsdepartementet, 2018). At norske myndigheter selv ikke opplever å ha tilstrekkelig kapabiliteter til å forsvare landet, gjør landets militære styrker mer avhengige av et tettere og mer formalisert alliansesamarbeid med det eneste landet i verden som kan gi troverdige sikkerhetsgarantier i møte med Russland: USA.

Det er viktig å poengtere at det er en bevissthet om at russiske styrker er «primært av defensiv karakter mot trusler fra nordlig retning» (Etterretningstjenesten, 2016, s. 25). Dette vil Norge aldri med sikkerhet kunne si, men Russland er, som Norge, ikke interessert i en betydelig militarisering av nordområdene. I Fokus 2022 hevdes det at «tross mistro viser russisk opptreden så langt at et stabilt Arktis er i russisk interesse» (Etterretningstjenesten, 2022, s. 35). God oversikt over norsk og alliert militær aktivitet i nordområdene er viktig for Russland, og kortere strategisk varslings tid vil også for Russland føles som en økt trussel. Det er derfor sentralt for Russland å opprettholde situasjonsforståelse og handlingsrom «for å varsle om, og reagere på, vestlig aktivitet nær russiske strategiske ressurser i nord» (Etterretningstjenesten, 2022, s. 35). Økt russisk militær tilstedeværelse i nordområdene vil være i Russlands disfavør, fordi de vet at det kan innebære økt tilstedeværelse fra USA i samme område. Norsk dreining og økt amerikansk tilstedeværelse i nordområdene kan føre til at Russland tvinges til å utvikle egen militærmakt, fordi de ønsker kapabiliteter som kan sørge for en sikker suverenitetshevdelse og en relevant og effektiv avskrekking i nord. Man kan derfor stille spørsmål ved om den norske anskaffelsen av bedre kapabiliteter og økt amerikansk forsvarssamarbeid kommer i lys av en økt russisk trussel og redusert varslings tid. Eller om Russland ser seg nødt til å reagere på stadig økt amerikansk tilstedeværelse og norsk modernisering.

Den reduserte strategiske varslings tiden, offensive russiske kapabiliteter som er godt egnet til å gjennomføre angrep mot Norge, og den norske frykten for å havne bak Russlands fremste linjer bidrar til å forklare en forsterket vektlegging av Russland i det norske trusselbildet. Det forverrede trusselbildet til norske myndigheter er faktorer i beslutninger om tettere forsvarssamarbeid med USA.

Kapittel 6 Konklusjon

I denne bacheloroppgaven har følgende problemstilling blitt analysert: «*Hvordan bidrar det russiske trusselbildet til å forklare norske myndigheters dreining mot mer amerikansk forsvarssamarbeid i nordområdene i perioden 2014 – 2021?*». Følgende to slutninger kan utledes:

For det første kan vi se at den sikkerhetspolitiske trusselen fra Russland har økt mellom 2014 til 2021 gjennom russisk selvhevdelse, stormaktsambisjoner, økt kontroll, tilstedeværelse i nordområdene, og en omfattende modernisering og opprustning av russiske militære styrker.

Tradisjonelt har forutsigbarhet og samarbeid vært nøkkelementer i ivaretagelsen av naboskapet med Russland, og Norge har ønsket å fremme ikke-fiendtlige normer fordi norske styrker er militært underlegne (Heier, 2021a, s. 63). Tradisjonen har medført at Norge har tatt valg om å begrense alliert tilstedeværelse i nordområdene for å motvirke et rustningskappløp og en stormaktsrivalisering tett opp mot grenseområdene. I lys av annekasjonen av Krimhalvøya i 2014, et militært moderniseringsprogram i nordområdene, russiske øvelser på angrep mot Globus II og andre norske installasjoner, har russiske aggressive intensjoner blitt klarere, offensive kapabiliteter flere og geografisk nærhet tydeligere. Disse tre faktorene har ført til at norske myndigheter balanserer den russiske trusselen gjennom økt forsvarssamarbeid med USA.

For det andre er det tydelig gjennom langtidsplaner for forsvarssektoren, bilaterale forsvarsavtaler, forsvarssjefens fagmilitære råd og forsvarsanalyser at Norges behov for å stå opp mot Russland, møte makt med motmakt og være «NATO i nord» står fast. Norske myndigheter mener at Norge trenger en troverdig nasjonal forsvarsevne for å bevare lavspenning i nordområdene. Når FMR 2015 slår fast at Norge ikke innehar en tilstrekkelig nasjonal forsvarsevne, kan ikke norske ønsker om lavspenning understøttes og forsterkes av en troverdig militærmakt. Det faktum at norsk forsvarsevne har utviklet seg saktere enn trusselen har økt, bidrar til at allierte styrker må overta norske oppgaver i nordområdene og øke sin tilstedeværelse i Norge. Det er utfordrende for Norge å håndtere sikkerhetsutfordringene alene, med et land som er «for stort, en befolkning for liten og plasseringen for nært basekomplekset på Kola» (Heier, 2021b, s. 14). Behovet for alliert forsterkning i en krisesituasjon, aktualisert av annekasjonen av Krimhalvøya, har ført til flere NATO-øvelser, utdanning og trening av USMC, SDCA med omforente områder og støttepunkter, deltakelse i amerikanskledede seilas, atomubåt-anløp i Bergen og Tromsø, og revidering av felles forsvarsplanverk med USA. Realisasjonen om at Norge ikke alene kan imøtekomme den russiske trusselen, har ført til realpolitiske valg om å forsterke det norsk-amerikanske forsvarssamarbeidet.

Vi vil derfor konkludere med at *økt russisk trussel* har bidratt til en dreining mot *økt norsk forsvarssamarbeid med USA*.

6. 2 Svakheter ved studien

Alle kvalitative analyser av dette slaget har innebygde svakheter i forskningsopplegget. Dette blant annet fordi valg av teoretisk forklaringsmodell, empiriske forventninger,

operasjonaliseringer og datautvalg ofte vil variere fra en forfatter til en annen, noe som igjen gjør at det alltid vil herske berettiget tvil rundt de slutningene som utledes. Konklusjonene i denne oppgaven er intet unntak. Derfor har vi hele tiden vært åpne om hvordan vi har tenkt gjennom forskningsprosessen, samtidig som vi også er åpne for mulige svakheter i funnene. Overordnet har vi lagt som forutsetning at det har vært en økende russisk trussel og en norsk dreining mot økt amerikansk forsvarssamarbeid. Denne er basert på empiri gjennom FOKUS og sikkerhetspolitiske forklaringer i offentlige dokumenter som både forklarer en økende russisk trussel og viser et styrket forsvarssamarbeid med USA. Det er dog færre fagfellevurdert forskningsprodukter som viser den klare utviklingen.

Andre svakheter ved studien er for det første at kildene er begrenset til et norsk perspektiv. Vi har ikke forsøkt å forklare russisk trussel og sikkerhetspolitisk forståelse basert på russisk selvforståelse og med russiske øyne. Oppgavens forutsetning er at Russland er en rasjonell aktør som tar rasjonelle valg basert på et vestlig perspektiv. Tilgjengelighet på informasjon som omhandler interne diskusjoner i Russland om sikkerhetspolitiske valg er begrenset. Det er utfordrende å undersøke problemstillingen med et russisk blikk da det eksisterer en ulikhet og annerledeshet mellom Russland og Vesten, som Peter Normann Waage skrev i boken *Russland er et annet sted* (1992, s. 8). Det er utfordrende å skulle legge til grunn informasjon fra et russisk perspektiv når landet, folkene og forståelsen av verden skiller seg fra vestlig virkelighetsforståelse og et vestlig syn på verden rundt seg. Vi har heller ikke sett på amerikanske interesser i alliansesamarbeidet med Norge, og deres egne årsaker til å fokusere mer på forsvarssamarbeid med norske myndigheter. Eksempelvis et amerikansk behov for å bygge kompetanse rundt vinterkrigføring etter 15 år i Afghanistan med hovedfokus på krigføring i ørkenlandskap (Heier, 2021a, s. 144). Bakenforliggende årsaker til at USA ønsker å øke sin tilstedeværelse i Norge er ikke hensyntatt i analysen og konklusjonen.

For det andre har vi utelukkende fokusert på USA og Russland. Norge har økt sitt forsvarssamarbeid med andre land i perioden, som Sverige, Finland, Storbritannia, Frankrike, Danmark og Tyskland. Dette gjelder spesielt fokuset i NATO på kollektivt forsvar med vektlegging av samtrenting og felles øvelser. Storbritannia, Nederland, Sverige, Finland og andre land kan være like interessert som USA i å øve i norske nærområder og under arktiske forhold. Norges behov for å opprettholde et godt forhold til andre allierte og inneha tillit internt i NATO og i Europa, kan være vel så viktige motivasjonsfaktorer for flernasjonale øvelser på norsk jord. I tillegg har Kina og dens fremvekst påvirkning på norsk

sikkerhetspolitisk forståelse som igjen kan påvirke økt forsvarssamarbeid med USA. Dette er ikke vektlagt i oppgaven.

Til sist har vi ikke søkt å årsaksforklare økt russisk trussel basert på økningen av norsk-amerikansk forsvarssamarbeid, altså en omvendt kausalitet. Et relevant spørsmål i denne sammenhengen er å undersøke hva som kom først, amerikansk tilstedeværelse eller russisk trussel. Er det slik at Russland bryr seg om en liten amerikansk tilstedeværelse på Setermoen, og det alene fører til motreaksjoner i nord. Som Heier beskriver kan reaksjonene «også skyldes en generell endring i russisk politikk under president Putin, der Russland utover på 2000-tallet har ønsket å gjenreise landet som militær stormakt i internasjonal politikk» (Heier, 2021a, s. 27). En økende trussel fra Russland kan altså være framkalt norsk base- og sikkerhetspolitikk.

6.3 Anbefaling til videre forskning

Det kan være interessant for kommende kadetter eller andre forskere å se på hvorvidt andre faktorer bidrar til økt forsvarssamarbeid med USA. Faktorer som størrelsen på norske forsvarsbudsjetter og mangler i kapabiliteter i Forsvaret, treningsstandard, amerikanske ønsker om tilstedeværelse i Norge og videre. Vi mener også at det er behov for forskning på endringer i norsk sikkerhets- og forsvarspolitikken etter Ukraina-invasjonen i februar 2022. Det har vært en betydelig reduksjon i gjenværende russiske, landmilitære styrker på Kolahalvøya og i nærheten av den norsk-russiske grensen. Hvordan påvirker invasjonen trusselgrunnlaget til norske myndigheter i forsvars- og sikkerhetspolitikken? Det er spørsmål videre forskning kan ta stilling til.

Litteraturliste

- Aveyard, H. (2014). *Doing a Literature Review in Health and Social Care: A Practical Guide*. London: Open University Press
- Berdal, M. (2021). En ny kald krig i nordområdene?. I H. Ø. Pharo, K. I. Bjerga, S, Engh, G. D. Hatlehol & K. Offerdal (Red.), *Historiker, strateg og brobygger - Festskrift til Rolf Tamnes 70 år* (s. 279-306). Pax Forlag.
- Black, J., Flanagan, S., Germanovich, G., Harris, R., Ochmanek, D., Favaro, M., Galai, K. & Gloinson, E. R. (2020) *Enhancing deterrence and defence on NATO's northern flank: Allied perspectives on strategic options for Norway* (Research Report-4381-NMOD). RAND corporation. <https://doi.org/10.7249/RR4381>
- Bruun-Hanssen, H. (2018, 22. januar). *Foredrag: Forsvarssjefens årlige statusoppdatering – Gjennomføringsevne og modernisering*. Oslo Militære Samfund. <https://oslomilsamfund.no/2018/01/22/foredrag-forsvarssjefens-arlige-statusoppdatering-gjennomforingsevne-og-modernisering/>
- Endsjø, E. L.. (2017, 2. februar). Maktkampen i Arktis. *Aftenposten Innsikt*. <https://www.aftenposteninnsikt.no/verden/maktkampen-i-arktis>
- Etterretningstjenesten. (2014). *Etterretningstjenestens vurdering FOKUS 2014*. Forsvaret. https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202014.pdf/_/attachment/inline/1ff8c697-2fd7-447e-b0ca-6f1bb494e0ab:541883f5b22e4e84d0724401d616a7b11fd98190/Fokus%202014.pdf
- Etterretningstjenesten. (2015). *Etterretningstjenestens vurdering FOKUS 2015*. Forsvaret. https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202015.pdf/_/attachment/inline/66fd7ac2-3601-4a99-965a-05d22e59e7cb:4ea88245ef7a52d712a0ff850de0402918ed521a/Fokus%202015.pdf
- Etterretningstjenesten. (2016) *FOKUS 2016 Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. Forsvaret. <https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus->

norsk/Fokus%202016.pdf/_/attachment/inline/02930447-19da-4668-b503-ec6e640fa570:7592c114e556e83b18956ec4534df45c821bde45/Fokus%202016.pdf

Etterretningstjenesten. (2017). *FOKUS 2017 Etterretningstjenesten si vurdering av aktuelle trygging utfordringer*. Forsvaret.

https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202017.pdf/_/attachment/inline/1598e832-8978-4c14-8c02-0a19ededd8f0:0e0b2667071f959c2629358c674de5be18c31a75/Fokus%202017.pdf

Etterretningstjenesten. (2018). *FOKUS 2018 Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. Forsvaret.

https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202018.pdf/_/attachment/inline/5b12b177-40e9-46da-92dd-a4fd353d2aa1:b33a08631d08fed847c1695ab1686f3fe2e7a0d5/Fokus%202018.pdf

Etterretningstjenesten. (2020). *FOKUS 2020 Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. Forsvaret.

https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202020.pdf/_/attachment/inline/b2e5278a-d0df-4473-a953-c1d69c337c0e:1b228e374a207c8f79b1d8a166d902d7c0edd5e1/Fokus%202020.pdf

Etterretningstjenesten. (2021). *FOKUS 2021 Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. Forsvaret.

https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus2021%20-%20Weboppslag.pdf/_/attachment/inline/d14dc302-25ed-4ce0-97cd-88b0106fd347:8dd66029b7efb38aab37d13e8b387d2e6ed0bd05/Fokus2021%20-%20Weboppslag.pdf

Etterretningstjenesten. (2022). *FOKUS 2022 Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. Forsvaret.

https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus-2022-til-web.pdf/_/attachment/inline/184ffb15-e45f-42ac-b1e0-32292cd4e390:e4014ab4d0e3bd8b2509e7974430fe121e0473ba/Fokus-2022-til-web.pdf

Etterretningstjenesten. (2023). *FOKUS 2023 Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. Forsvaret.

https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus2023%20-%20NO%20-%20Weboppslag%20v3.pdf/_/attachment/inline/c1a9a458-aa1d-4bf6-a558-9cec57acde8f:9b2050d897a2b2db1bddc8e505db7b666e608b98/Fokus2023%20-%20NO%20-%20Weboppslag%20v3.pdf

Forsvarssamarbeidsloven (2021) Lov om gjennomføring av tilleggsavtale mellom Norge og USA om forsvarssamarbeid av 16. april 2021 (LOV-2022-06-10-36). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2022-06-10-36>

Forsvaret. (2015). *Et forsvar i endring. Forsvarssjefens fagmilitære råd*. Oslo: Forsvaret. https://www.forsvaret.no/forskning/forskning-utvikling-ved-forsvarets-hogskole/institutt-for-forsvarsstudier/forskningsressurser/fagmilitaere-utredninger/2015%20Forsvarssjefens%20fagmilit%C3%A6re%20r%C3%A5d%20-%20Et%20forsvar%20i%20endring.pdf/_/attachment/inline/b0b115a2-cca3-46fa-abdb-ac65bdae0f77:7d47de97aef0998243151d9377a300fda77ab15f/2015%20Forsvarssjefens%20fagmilit%C3%A6re%20r%C3%A5d%20-%20Et%20forsvar%20i%20endring.pdf

Forsvaret. (2019). *Et styrket forsvar. Forsvarssjefens fagmilitære råd 2019*. Oslo: Forsvaret. https://www.regjeringen.no/contentassets/8abeb7eedf034b1aaaf1c2b63729f2cd/fmr_2019_utskriftbar-versjon.pdf

Forsvarsdepartementet. (2018, 12. juni) *Det amerikanske marinekorpsets øving og trening i Norge*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/fd/pressemeldinger/2018/det-amerikanske-marinekorpsets-oving-og-trening-i-norge/id2604216/>

Forsvarsdepartementet, (2019, 6. september). *Russland varsler om aktivitet i våre nærrområder*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt->

regjeringen-solberg/fd/nyheter/2019/russland-varsler-om-aktivitet-i-vare-havomrader/id2663686/

- Zysk, K. (2015). Mellom fredsretorikk og militær opprustning. I T. Heier & A. Kjølberg (Red.), *Norge og Russland - Sikkerhetspolitiske utfordringer i nordområdene* (s. 71-84). Universitetsforlaget.
- Heier, T. (2018). Avoiding War: How should Northern Europe respond to the US-Russian Rivalry?. *Artic Review on Law and Politics* 2018/9, 267-286.
<https://doi.org/10.23865/arctic.v9.1218>
- Heier, T. (2019). *Et farligere Norge?* Fagbokforlaget.
- Heier, T. (2021a). *En randstat på avveie?: Norges vei inn i den nye kalde krigen 2014-2021*. Cappelen Damm Akademisk.
- Heier, T. (2021b). *Militærmakt i Nord*. Universitetsforlaget.
- Heier, T. & Knutsen, T. L. (2021). *Tenke og skrive i samfunnsvitenskapene: Gode råd til deg som skal skrive oppgave*. Fagbokforlaget.
- Holst, J. J.. (1967): *Norsk sikkerhetspolitikk i strategisk perspektiv, Bind 1: Analyse*. Norsk utenrikspolitisk Institutt.
- Hykkerud, E. (2018, 18. september). Stor militær opprustning i Russland: - Det er «Kald Krig 2.0». *Norsk rikskringkasting*. https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/stor-militaer-opprustning-i-russland_-_det-er-_kald-krig-2.0_-1.14210826
- Innst. S nr. 342 (2002-2005). *Innstilling fra forsvarskomiteen om omlegging av Forsvaret i perioden 2002-2005*. Stortingets forsvarskomiteé
<https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2000-2001/inns-200001-342.pdf>
- Jakobsen, R. (2015, 14. mai). Prøv deg som satelittspion. *Norsk rikskringkasting*.
<https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/finn-russernes-ubater-og-kampfly-1.12357100>.

- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til Samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag.
- Johnsen, A. B. (2018, 5. mars). E-sjefen: Russland øvde på angrep mot Nord-Norge. *Verdens Gang*. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/1kye4W/e-sjefen-russland-oevde-paa-angrep-mot-nord-norge>:
- Johnsen, A. B. (2020a, 11. juli). FOH-Sjefen: Ønsker ikke allierte krigsskip og fly i Barentshavet. *Verdens Gang*. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Jok9O7/foh-sjefen-oensker-ikke-allierte-krigsskip-og-fly-i-barentshavet>
- Johnsen, A. B. (2020b, 29. september). Norsk fregatt seilte inn i Russlands økonomiske sone. *Verdens Gang*. <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/gWPM4q/norsk-fregatt-seilte-inn-i-russlands-oekonomiske-sone>
- Jønholt, B. (2022). *Sikkerhetsdilemma-sensibilitet: Vektlagt mindre i norsk politikk overfor Russland etter 2014? – Masteroppgave, Institutt for statsvitenskap UIO*. [Masteroppgave, Universitet i Oslo]. DUO Vitenarkiv. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/95970/sikkerhetsdilemma-sensibilitet--vektlagt-mindre-i-norsk-politikk-overfor-Russland-etter-2014--masteroppgave-docx.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kellstedt, P. M. & Whitten, G. D.. (2018). *The fundamentals of political science research*. Cambridge University Press 2018.
- Kvali, H. (2021). Kunnskapsmegling i forvaltningen. *Stat & Styring, Vol.31*(1), 40-43. <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-750X-2021-01-13>
- Kvam, I. H.-P. (2021, 19. april). *Bastionforsvaret og Russlands militærmakt, et utdatert trusselbilde?*. Norsk utenrikspolitisk institutt. <https://www.nupi.no/nyheter/bastionforsvaret-og-russlands-militaermakt-et-utdatert-trusselbilde>
- Meld. St. 36 (2016-2017). *Veivalg i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk*. Utenriksdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/0688496c2b764f029955cc6e2f27799c/no/pdfs/stm201620170036000dddpdfs.pdf>

- Nilsen, T. (2013, 10. januar). More Nukes on Kola. *The Barents Observer*.
<https://barentsobserver.com/en/security/2013/01/more-nukes-kola-10-01>
- Nilsen, T. (2017, 8. mai). Satellite images show expansion of nuclear weapons sites on Kola. *The Barents Observer*. <https://thebarentsobserver.com/en/content/satellite-images-show-expansion-nuclear-weapons-sites-kola>
- Nilsen, T. (2018, 13. november). GPS jamming came from Kola, Defense Ministry in Norway confirms. *The Barents Observer*.
<https://thebarentsobserver.com/en/security/2018/11/gps-jamming-came-kola-defense-ministry-norway-confirms>
- Oma, I. M. (2021a). *Avskrekking og beroligelse – den «doble strategi» som kom inn fra kulden*. (IFS Insights, 7/2021). Institutt for forsvarsstudier.
<https://hdl.handle.net/11250/2770950>
- Oma, I. M. (2021b). Sikkerhetspolitikk på kjente stier. I H. Ø. Pharo, K. I. Bjerga, S, Engh, G. D. Hatlehol & K. Offerdal (Red.), *Historiker, strateg og brobygger - Festskrift til Rolf Tamnes 70 år* (s. 376-406). Pax Forlag.
- Prop. 151 S (2015-2016). *Kampkraft og bærekraft Langtidsplan for forsvarssektoren*. Forsvarsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/a712fb233b2542af8df07e2628b3386d/no/pdfs/prp201520160151000dddpdfs.pdf>
- Prop. 1 S (2019-2020). *Proposisjon til Stortinget for budsjettåret 2020. (Forslag til stortingsvedtak) For budsjettåret 2020*. Forsvarsdepartementet.
https://www.regjeringen.no/contentassets/a4a8f2df124a47dabf1fc649fec3522/no/pdfs/prp201920200001_fdddpdfs.pdf
- Prop. 62 S (2019-2020). *Vilje til beredskap - evne til forsvar Langtidsplan for forsvarssektoren*. Forsvarsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/b43ae5a187034670adc96a83fbf79651/no/pdfs/prp201920200062000dddpdfs.pdf>

- Putin, V. (2007). *Speech and the following discussion at the Munich conference on security policy*. Presidential Executive Office.
<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/copy/24034>.
- Ravndal, Ø. (2016). *Øket russisk operativ evne: Implikasjoner for Norges evne til å avverge eller motstå et væpnet angrep*. [Masteroppgave, Forsvarets Høgskole]. FHS Brage. <http://hdl.handle.net/11250/2391885>
- Regjeringen. (2015). *Ekspertgruppe for Forsvaret av Norge: Et felles løft*. Forsvarsdepartementet:
<https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/fd/dokumenter/et-felles-loft-webversjon.pdf>
- Riksrevisjonen (2017, 30. mai). *Riksrevisjonens undersøkelse av arkivering og åpenhet i statlig forvaltning*. (Rapport dokument 3-11 (2016-2017)). Riksrevisjonen.
<https://www.riksrevisjonen.no/rapporter-mappe/no-2016-2017/arkivering-og-apenhet-i-statlig-forvaltning/>
- Tang, S. (2010). *A Theory of Security Strategy for Our Time: Defensive Realism*. Palgrave Macmillan US.
- Tamnes, R. (1987) Integration and Screening. The Two Faces of Norwegian Alliance Policy 1945-1986. I R. Tamnes (Red.), *Årbok for forsvarshistorisk forskningscenter* (s. 59-100). Forsvarsstudier.
- Tamnes, R. (2019). Småstatsrealisme i 70 år. *Internasjonal Politikk*, 77(1), 49–59
- TASS. (2020, 21. juli). *Latest missile frigate enters service with Russian Navy*. TASS.
<https://tass.com/defense/1180703>
- Trenin, D. (2006). Russia leaves the West. *Foreign Affairs* 85(4), 87-96.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2006-07-01/russia-leaves-west>
- Saxi, H. L. (2023). Norway Between the «High North» and the Baltic Sea. *Prism*, 10/2, 112-129. https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/prism/prism_10-2/prism_10-2.pdf

- Selnes, Ø.G., I.M. Eikermann & I. Amundsen (2018). *Endringer i trusselbildet. Trusselvurdering for Kriseutvalget for atomberedskap* (Strålevernrapport nr 10). Statens strålevern. https://dsa.no/publikasjoner/stralevernrapport-10-2018-endringer-i-trusselbildet/StralevernRapport_2018-10_Trusselvurderinger.pdf
- Stortinget, (2016, 11. mars). *Debatt om utenriksministerens utenrikspolitiske redegjørelse*. Stortinget. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2015-2016/160311/1/>
- Stortinget, (2017, 16. oktober) *Skriftlig spørsmål fra Haltbrekken til forsvarsministeren*. Stortinget. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=69695>
- Stortinget, (2020, 28. september) *Skriftlig spørsmål fra Bjørnar Moxnes til forsvarsministeren*. Stortinget. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=81112>
- Stortinget. (2021, 16. april). *Vedtak 659: Stortinget samtykker i inngåelse av tilleggsavtale mellom Norge og USA om forsvarssamarbeid av 16. april 2021*. Stortinget. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=89003>
- St. prp. nr. 77 (2005-2006) *Om samtykke til inngåelse av en rammeavtale av 8. juni 2005 mellom Norge og Amerikas Forente stater om forhåndslagring og forsterkning av Norge*. Utenriksdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/23fb7c4d32f34382b3687662b834155f/no/pdfs/stp200520060077000dddpdfs.pdf>
- Utenriksdepartementet. (2021). *Undertegning av tilleggsavtale mellom Norge og USA om forsvarssamarbeid. Kongelig resolusjon nr: 18/10760*. Regjeringen. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/kglres_forsvarssamarbeid/id2845034/
- Waage, P. N. (1992). *Russland er et annet sted - En kulturhistorisk bruksanvisning* (2. utgave). Aventura Forlag.
- Walt, S. M. (1990). *The Origins of Alliances*. Cornell University Press

Wegge, N. & Halsne, S. (2022). Introduction: Security and Military Power in the Arctic. *Artic Review on Law and Politics*, 2022/12, 32-33.
<https://hdl.handle.net/11250/2984692>

Åtland, K., Nilsen, T., & Pedersen, T. (2022). Military Muscle-Flexing as Interstate Communication: Russian NOTAM Warnings off the Coast of Norway, 2015–2021. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 5(1), pp. 63–78. <https://doi.org/10.31374/sjms.133>